

KALOCSAI DEZSŐ

A jobboldali revizionizmus és a baloldali doktrinerség néhány
filozófiai problémájáról.

Doktori disszertáció

1958.

B 246

Diss. B 246

A jobboldali revizionizmus és a baloldali doktrinerség néhány
filozófiai problémájáról.

"Egy ismert szólás azt mondja, hogy ha a geometria sarktételei az emberek érdekeibe ütköznének, minden bizennyal megcáfolnák őket" - írja Lenin. "Azok a természettudományi elméletek, amelyek a teológia régi előítéleteibe ütköztek, a legádázabb harcot idézték és idézik elő mind a mai napig. Nem csoda, hogy Marx tanításának - mely közvetlenül a modern társadalom élenjáró osztályának felvilágosítását és megszervezését szolgálja, megmutatja ennek az osztálynak a feladatait, és bebizonyítja, hogy a mai rendet a gazdasági fejlődés következtében elkerülhetetlenül fel fogja váltani egy új rend - kemény harcot kellett vívnia minden lépéséért pályáján." ^{1/}

Ez a harc a marxizmus győzelméért és eszmei tisztaságáért két irányban - a jobboldali revizionizmus és a baloldali doktrinerség ellen - folyik. A harc nem ujkeletű, szinte egyidős a marxizmus létrejöttével. E küzdelemnek volt a következménye, hogy a marxizmus fokozatosan kiépítette és megszilárdította pozícióját a munkáosztályon belül.

Marx és Engels harca a múlt század 40-es éveinek első felével indult és filozófiai síkon a radikális ifju-hegeliánizmussal való leszámolást eredményezte. A 40-es évek végén a gazdasági tanok terén indult meg a küzdelem a proudhonizmus ellen. A 60-as években helyeződik át a színtér a munkásmozgalomhoz közvetlenül közel eső területre. (I. Internacionálé) E harc a múlt század 90-es éveiben a marxizmus vitathatatlan győzelmére vezet és ennek eredményeképpen a munkásmozgalom ujjáéledt nemzetközi szervezete csaknem minden lényeges kérdésben a marxizmus talajára helyezkedik.

Mindeddig a marxizmus a maga harcát főként a nyílt külső ellenséggel vivta. A marxizmus győzelme után a küzdelem saját talaján folyik - mint említettük - egyrészt a jobboldali revizionizmus, másrészt a baloldali doktrinerség ellen. E két áramlat különbségei ellenére is filozófiaiilag közös lényegen, a materialista dialektikus módszer burkolt elvetésén alapszik. A formai különbségekből adódik a politikai gazdaságtan és a gyakorlati politika terén mutatkozó ellentmondásuk, amely - ha ellentmondásos uton is - azonos végső eredményhez vezet: a marxizmus elméletének és az ezen alapuló gyakorlati politikának a felszámolásához.

Mindkét áramlattal - főként filozófiai vonatkozásaikkal - foglalkozni kívánunk, mégis elsősorban a jobboldali revizionizmus néhány lényegesebbnek tartott momentumát és elvét fogjuk bírálat tárgyává tenni. Itt említjük meg, hogy nem minden hibás, vagy marxista állásponttól eltérő nézet jelent revizionizmust. A jobboldali revizionizmus a marxizmus minden alapvető elvét a magántulajdon érdekeinek megfelelően rendszerbe foglalva és marxista frázisba öltöztetve tagadja. Ideológiai tevékenysége a marxizmus mindhárom területére kiterjed. Bár a jobboldali revizionizmus a marxizmus mindhárom területét - a filozófiát, a politikai gazdaságtant, a tudományos szocializmust - érinti, mégis a gyakorlati politika területére konkludál. Ez főként a jelen időszak revizionizmusára jellemző.

A jobboldali revizionizmus a századfordulón a politika terén a politikai szabadságra, a demokráciára, az általános választójogra való hivatkozással próbálta "revidiálni" az osztályharcról szóló marxista tant. Azt hirdette, hogy ahol demokrácia van, ott a többség akarata uralkodik, következésképpen az állam nem az osztályuralom szerve; tehát a proletárferradalelem és a proletárdiktatura szükségtelen. E gyakorlati politikai célokat a politikai gazdaságtan terüle-

tén "a gazdasági fejlődés új adataival" "támasztotta" alá, Azt hirdette, hogy a kartelek és trösztök "kiküszöbölik" a válságokat. A kartelek és trösztök alapján a kapitalizmus "demokratizálódik", kiküszöböli árnyoldalait stb., hogy a kistulajdon kiszorításával megvalósuló koncentráció a mezőgazdaságban egyáltalán nem, a kereskedelemben és az iparban csak rendkívül lassan érvényesül. A jobboldali revizionizmus forradalom-ellenes célkitűzését szolgálja a filozófiában a dialektika tagadása; ezért helyettesíti például az ellentmondásos fejlődésről szóló elvet lapos evolucionizmussal, amely a reform-politikát próbálja "indokolni". A materializmust ujkontiánizmussal, neohumeizmussal és neoberkeley-izmussal igyekezett felcserélni.²⁾

Dióhéjban ez volt a jobboldali revizionizmus ideológiai tartalma a XX. század fordulóján. A marxizmus ilyen jobboldali revíziója ellen folytatott harcot Lenin "a legális" marxizmussal, az ökonemiz-mussal és a mensevizmussal stb. Lenin történelmi érdeme marad, hogy mi-közben szétzúzta az oroszországi revizionizmust, alkotó módon oldotta meg a nemzetközi munkásmozgalom elméleti problémáit. A lenini elveken alapuló gyakorlati politika a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelméhez és a Szovjetunió létrejöttéhez vezetett.

A jobboldali revizionizmus elmélete is számos alkalommal öltött testet a gyakorlatban. A történelem iróniája, hogy éppen ebben az országban mutatta meg a revizionizmus igazi arcát a gyakorlatban - tudniillik Franciaországban, ahol az osztályharcot mindig következetesen végigvitték - azzal, hogy Millerand, a francia szociáldemokrata belépett a reakciós burzsoá kormányba. Ezért mondja Lenin: "Ha Bernstein elméleti kritikája és politikai óhajai valaki számára talán nem voltak eléggé világosak, a franciák gondoskodtak az "új módszer" szemléltető bemutatásáról...Millerand gyönyörű példáját szolgáltatta ennek a

2) V.ö.: Lenin XV. 19-28. old.

gyakorlati bernsteinizmusnak." ³⁾

Mi magyarok, sajnos, ebben a helyzetben vagyunk, hogy 1956. októbere óta azzal "dicsekedhetünk", hogy Nagy Imre politikájával bemutatunk a világnak a mai revizionizmus gyakorlatát - méghezzá egy szocialista országban - igazolva, hogy a revizionizmus mai képviselői nem lettek hűtlenek régi elődeikhez. Nyilvánvalóvá lett az is, hogy a revizionizmus mai politikai lényege semmivel sem különbözik régebbi megnyilvánulásaitól. Azonos szociális és politikai tartalma azonban más-más változatban bukkan elő. A történelmi körülményekhez és a nemzeti sajátosságokhoz alkalmazkodik. Ma a történelmi körülményekhez való alkalmazkodás mindenekelőtt az egymás mellett létező kapitalista és szocialista rendszer fejlődésének kérdéseivel kapcsolatos, e probléma kispolgári és burzsoá érdekeknek megfelelő felfogásával. Ezért a szocializmusba való átalakulást nem forradalmi folyamatnak fogja fel, hanem mint az osztályok "megbékélésének" vagy "eltűnésének" eredményét. Ebből az álláspontból már érthető, hogy miért állítja szembe a proletárdiktatúrát "a demokráciával", a hogymiért támad a kommunista pártok vezető szerepe ellen. A jobboldali revizionizmus más elvei a szocializmus világrendszerre fejlődését érintik. A szocializmus világrendszerre fejlődését akarja lehetetlenné tenni azzal, hogy abszolút tartalmat ad a nemzeti sajátosságoknak, miközben tagadja a szocializmus általánosan, és nemzetközileg érvényesülő fejlődéstörvényeit. Ezért veti el például a Szovjetunió Kommunista Pártja tapasztalatainak nemzetközi jelentőségét.

Ennyiben tehát a nemzetközi revizionizmus alkalmazkodott a világtörténelmi feltételekhez és e feltételekhez alkalmazkodva tagadja a marxizmus forradalmi lényegét. E forradalmiságától megfosztott tartalom azonban marxista frazeológiában fejeződik ki. Már ebbe is megmutatkozik szofista módszere; önmaga lényegi tartalmának ellentmondá-

3) Lenin V.M. I. 179-180. old.

saként ugyanis formailag a marxizmus-leninizmus védelmezőjeként lép fel, jelenleg mint a "sztálinizmus" ellenszere. A revizionista nézetekben meglévő ellentmondás - a forma és tartalom között - teszi látszólag lehetővé az egymásnak ellentmondó társadalmi érdekek képviselőtét. Burzsoá osztálylényegű tartalma - szocialista kifejezési módja mellett is - alkalmassá teszi, hogy a burzsoá társadalmi rendszer indirekt apologetikájává legyen. Másrészt formai mimikrije a marxizmus-hoz - a marxista frazeológia - látszólag lehetővé teszi, hogy a szocializmus direkt apologetikájának mutakozzék, a szocializmus építésének olyan történelmi feltételei mellett, amikor a baloldali doktrinárság meggyengítette a tömegeknek a szocializmus eszméjébe vetett hitét. Ennyiben a baloldali doktrinárság egyben táplálója is a jobboldali revizionizmusnak.

X

Az eddig elmondottak azonban még nem adnak magyarázatot arra, hogy a marxizmus eszmei tisztasága és az ezen alapuló helyes politikai gyakorlat esetén is miért van jelen a mai társadalmi körülmények között a revizionizmus veszélye csakugy, mint a baloldali doktrinárság veszélye. Ez nem magyarázható a véletlenekből - egyes felfogásokkal ellentétben -, nem magyarázható egyes személyek, vagy csoportok hibáival, de még nemzeti sajátosságok, vagy hagyományok hatásával sem. Mindezek erősíthetik a revizionista vagy baloldali doktriner tendenciákat, de nem hozhatják létre őket.

A mélyebb okok egyrészt a társadalmi osztályviszonyainak fejlődésében rejlenek, másrészt abban, hogy a marxizmustól idegen két áramlat megismerési módja torzító, nem-dialektikus.

A kapitalizmus körülményei között a munkásosztály állandóan növekszik, elsősorban a proletárizálódott kistermelőkből. E kistermelők magukkal hozzák ideológiájukat, ideológiájuknak ellentmondásos lényegét. Ez az ideológia - függetlenül a proletárizálódott kispolgári

rétegek megváltozott társadalmi, anyagi helyzetétől - még hosszú ideig hat és kispolgári, magántulajdonosi illuziókat táplál. Ebből következik e rétegek állhatatlan, ingadozó természete. Hasonló - de nem azonos - folyamat megy végbe a szocializmus viszonyai között is a munkáseosztály fejlődése során. A szocialista iparosítás és a mezőgazdaság szocialista átalakulása eredményeként nagymértékben megnövekszik a munkáseosztály, elsősorban a parasztságból, de már kistermelő rétegekből is, és ezek kistermelői, kispolgári ideológiát és szokásokat hoznak a munkáseosztály soraiba. Emellett a kisajátított burzsoáz rétegek, mint a deklaszált osztályok általában, a munkáseosztály soraiba kerülve ellenséges ideológiát árasztanak. E rétegek hatnak a munkáseosztály egyes tagjaira és csoportjaira. Azonban az új termelési viszonyok fokozatos kibontakozása alapján a szocialista ideológia ellenhatása is fokozottabban érvényesül. Ebből egy bonyolultabb eredmény következik és az, hogy egyre nagyobb tömegeket fog át a szocialista világnézet.

Mind a kapitalizmus, mind a szocializmus viszonyai között a munkáseosztályon kívül más dolgozó osztályok és rétegek - kistulajdonosok és értelmiségiek - is léteznek. E rétegeket a kapitalizmus viszonyai között, a tőke szintén kiszákmányolja, ebből ered vonzódásuk a munkáseosztályhoz és a szocializmus eszméihez, de ugyanakkor magántulajdonosok is és e tulajdonos-voltuknál fogva a burzsoáziához vonzódnak. Ezen alapszik ellentmondásos szemléletük, állhatatlanságuk, ingadozásuk stb.

E dolgozó osztályokból, rétegekből épül fel a proletáriátus pártja. Minden kommunista pártban a proletáriátus alapvető tömegein kívül megtalálhatók az értelmiségiek, a kistulajdonosok - kispolgárok - bizonyos rétegei. Éppen e kispolgári osztályalapra épül a jobboldali revizionizmus és a baloldali doktrinárság. Ha a pártot nem valami ab-

szolut eszmény fantasztikus mértékével mérjük, hanem az egyszerű emberek gyakorlati megzalmának tekintjük - mint Lenin, - akkor érthetővé válik, hogy újabb és újabb "ujancok" bevonása, a dolgozó rétegek újabb beáramlása folytán elkerülhetetlenek az átmeneti taktikai és elméleti ingadozások. Elkerülhetetlen, hogy a párt egyes rétegei, csoportjai - amelyek egyébként más és más osztályok, rétegek érdekeit is képviselik - átmenetileg vissza ne térjenek régi, elavult nézeteikhez, elavult módszereikhez. (Lenin) Ezeket az átmeneti ingadozásokat erősíthetik vagy gyengíthetik a párt helytelen, vagy helyes vezetése, a gyakorlati politika sikerei, vagy nehézségei. A magyarországi gyakorlati politika szakaszai, "cikkakkjai" - különösen 1853 után - szemléltetik, hogy az ilyen politika erősíti a pártban belül a revizionizmust csakugy, mint a beloldali doktrinárságot. Sőt, a pártunkivüli tömegeket is eltaszithatja - ideiglenesen - a szocializmus eszméitől.

Az átmeneti ingadozásokat a pártban belül erősíthetik bizonyos világnézeti hagyományok, - különösen a kispolgári és értelmiségi rétegeknél. A jobboldali revizionizmus hazánkban a pártban belül, (de kívül is) azért is tudott olyan gyors eredményeket elérni és széles tömegeket magával ragadni, mert találkozott a felszabadulás előtti "harmadikutas" népies, stb. koncepciókkal, mint a semlegesség, az értelmiség (különösen az írók) vezető szerepének hirdetése, - s ezeket a koncepciókat a szocializmus ellen fordithatta.

Nálunk az 1947 után, különösen a fordulat éveiben elért gyors sikerek eredményeként a különböző kispolgári és értelmiségi rétegek haladó közvéleménye a marxizmus felé fordult; jelentős/részüik belépett a pártba. Ez azzal járt, hogy a munkásoosztály százalékaránya csökkent, míg a kispolgárság és értelmiség aránya viszonylag növekedett. Itt nyilvánvalóan különböző elemek egyesültek közös lobogó alatt a közös ellenfél: az elvadult és eldurvult fasiszta társadalmi rendszer és általában a kapitalista világnézet legagresszívabb/megnyilvánulásai elleni

harcra. Ezek az évek a siker évei, "a zökkenőmentes évek" voltak. A zökkenőmentes évek után olyan évek következtek, amelynek során hibák, majd "cikkcakkok" jelentkeztek. A siker eredményein felbuzdult pártvezetők (és ehhez nem kis mértékben a politikai vakság is járult) későbbi helytelen politikája éppen e haladó, de polgári értelemben mérsékelt elemek oldaláról talált burzsoáz szellemű kritikára. A párt nehéz napjaiban ugyanis kiderült, hogy e mérsékelt "kommunisták" lényegében polgári demokraták voltak.

"A szociális forradalom Európában nem lehet egyéb, - írja Lenin, - mint a minden rendű és rangú elnyomottak és elégedetlenek tömegharcának kirobbanása. A kispolgárság és az elmaradott munkások egyes részei elkerülhetetlenül részt fognak benne venni - enélkül nem lehetséges a tömegharc, nem lehetséges semmiféle forradalom - és éppen olyan elkerülhetetlenül bele fogják vinni a mozgalmába a maguk előítéleteit, a maguk reakciós ábrándjait, a maguk gyengéit és hibáit. De objektíve a tőkét fogják támadni és a forradalom öntudatos élcsapata, az élenjáró proletáriátus, amely a legkülönfélébb formákban megnyilvánuló tarka és külsőleg elaprózott tömegharcnak ezt az objektív igazságát juttatja kifejezésre, érteni fog ehhez, hogy egyesítse és irányítsa azt." ⁴⁾ Ebből a lenini megállapításból kiderül, hogy a proletárforradalmat megvívni kispolgári és értelmiségi tömegek nélkül nem lehet. E tömegek között elképzelhető világnézeti különbség. Ami azonban érvényes a szocialista forradalom tömegeire, egyáltalán nem érvényes a pártra vonatkoztatva. Helytelen, ha a párton belül polgári nézeteket, felfogást és céleket valló rétegekkel kötünk szövetséget. Az 1953 óta lefolyt események azt mutatják, hogy az ilyen taktika és esetenben az "udvarlás" alapján a pártba került elemek csak a baloldali doktrínárság osztályalapját termelik ki és erősítik a párton belül, ha a párt útja felfelé ível, de pesszimizmává és csüggedté válnak, ha a párt nehézségekkel küzd, vagy átmenetileg válságba kerül,

4) Lenin M. XXII. 373-374. old.

vagy az osztályellenesség fokozottabb nyomása érvényesül; ilyenkor ejti őket hatalmába a "másik énjük" polgári és magántulajdonosi szemléletük. Szerengva gondolnak a kapitalizmus abszolútnak hitt sikereire, amikor a kapitalizmus átmeneti sikereket ér el, ezért esnek jobboldali revizionista eszmék áldozatául. Természetesen ez a legkevésbé sem jelenti azt, hogy a pártnak el kell hárkóznia a kispolgári, vagy az értelmiségi elemektől, ha azok ténylegesen a kommunizmus eszméinek hivei.

Az említett ingadozások kapcsolatban vannak a párt tagjainak elméleti felkészültségével, annak hiányosságaival is. A pártnak mindig akadnak olyan hivei és tagjai, akik a marxizmusnak csak egyes oldalait, csak egyes részeit sajátítják el, vagy pedig csak egyes jelszavakat, egyes követeléseket tesznek magukévá, vagyis polgári világszemléletüknek csupán egyrészével tudnak szakitani. Mindez vég-ső fokon a társadalom fejlődésének ellentmondásos váltával is kapcsolatban van. A kapitalizmus például fejleszti a termelőerőket, egy bizonyos fokon ugyanakkor akadályozza is ezeket. Szervezi és fegyelmezi a munkásokat és egyben szerengatja, elnyomja, nyomorbadönti őket. A szocializmus fejlődése ugyancsak ellentmondásos: nincs abszolút egység a dolgozó rétegek között, de a vezetők és tömegek között sem. A kommunista pártok fejlődése, egysége szintén harc kérdése. A társadalom és a pártéletének eleveenségét és történetének ellentmondásosságát át tudja fogni a marxizmus, a dialektikus materializmus elmélete. A tömegek azonban mindenekelőtt az életből és nem a könyvekből tanulnak, ezért - ahogy Lenin megjegyzi - az egyes személyek és csoportok minduntalan eltulozzák, egyoldalú elméletté, egyoldalú taktikai rendszerre avatják a kapitalizmus vagy a szocializmus, valamint a párt fejlődésének hol az egyik, hol a másik vonását, a fejlődés hol egyik, hol másik tanulságát.

Ezt táplálja a jobboldali revizionizmus és a baloldali doktrinerség is, amely éppen a társadalom fejlődésének vagy a párt fejlődésének egyik vagy másik oldalába kapaszkodik és ezt az egyoldalúságot "elméletté" avatja. Egymással össze nem férhetőnek nyilvánítja a társadalom, vagy a munkásmozgalom olyan tendenciáit vagy vonásait, amelyek az egyik vagy másik korszaknak, a munkásezrtály tevékenységét megszabó ilyen vagy amolyan körülményeknek specifikus sajátosságai. A való élet a való történelem felöleli ezeket a különböző sajátosságokat, az élet és a fejlődés felöleli a lassu evolúciót és az egyes ugrásokat, a fokozatosság megszakítását is.⁵⁾

Ezt a valóságos fejlődést tükrözi vissza a materialista dialektika. Míg a materialista dialektika a valóságos folyamat hű tükrözésére képes, addig a baloldali doktrinerség és a jobboldali revizionizmus a valóságnak csak egy-egy oldalát ragadja meg és azt abszolutizálja. A valóság éppen ilyen elterzítéséhez kapcsolódik a baloldali doktrinerség és jobboldali revizionizmus ismeretelméleti gyökere.

X

Mielőtt az ismeretelméleti okokat elemeznénk, szeretnénk utalni arra, hogy gyakran - tévesen - a dogmatizmust állítják szembe a revizionizmussal. A dogmatizmust lényegében a baloldali doktrinerséggel azonosítják. E szembeállítás nem eléggé pontos, mivel - ha ellenkező kiindulókkal is - a jobboldali revizionizmus (legalábbis annak kispolgári változata) és a baloldali doktrinerség egyaránt dogmatikus. Mindkét áramlat lényegében dogmatikus módszerekkel palástolja tévedéseit a megismerésben. Nem a valóságos tapasztalatból - vagy legalább is nem a sokoldalú tapasztalatból - indul ki és megismerése így feltárt eredményének korlátoltságát, tévedéseit tantételekre való hivatkozással "igazítja" ki. A valóság sokoldalú tapasztalatán alapuló cáfolást pedig úgy küszöböli ki, hogy a tantételekbe foglalt általánosításnál a tapasztalatot - hogy Hegel terminológiájával éljünk -

5) Lenin M. XVI. 361. old.

"nem konkrét totalitásban, hanem példaként veszi és fogadja el", és pedig az elmélete vagy feltételezett igazsága szempontjából előnyös oldalról. Ily módon mind a baloldali doktrinerség, mind a jobboldali revizionizmus a konkrét gyakorlati tapasztalatot

1.) előre feltételezett meghatározásoknak, elméleti tételeknek rendeli alá, ezzel viszont elhomályosítja mind az előre tételezett elméletnek, mind a saját elméletének konkrét - történelmi - tapasztalati jellegét.

2.) A tapasztalatot is csak arról az oldalról mutatja meg, amely elméletének is megfelel, amely előnyös elméletének.⁶⁾

Ebben az értelenben - ismeretelméleti módszereit tekintve - mindkét áramlat dogmatikus, szubjektivizmuson alapuló, antidiialektikus elmélet, annak ellenére, hogy a jobboldali revizionizmus a maga szubjektivizmusát objektivizmusba próbálja csomagolni.

A baloldali doktrinerség szubjektivizmusa világosabb, amennyiben azekból az elméleti általánosításokból, törvényszerűségekből indul ki, amelyeket a marxizmus klasszikusai a munkásmozgalom tapasztalatai alapján megállapítottak. Éppen ezért léphet fel mint a marxizmus képviselője. Azonban e törvényszerűségeket elszakítja az őket szülő nemzeti és nemzetközi feltételektől, abszolutizálja mint olyanokat, amelyek minden feltétel mellett azonos módon érvényesülnek. A baloldali doktriner a valóságban nem érti meg - legfeljebb csak szavakban, - hogy az általános a törvény (jelen esetben a szocialista társadalom építésének törvényei) mindig az egyesben jut kifejezésre, attól el nem választható. Valójában nem érti meg, hogy a szocializmus építésének olyan törvényszerűségei és általános vonásai, mint a proletariátus vezető szerepe, a proletariátus diktaturájának megvalósítása, a mezőgazdaság kollektivizálása, a nagyipar államosítása

6) V. ö.: Lenin: Filozófiai füzetek 185. old.

sa, a szocialista iparosítás stb., mindig bizonyos konkrét nemzeti és nemzetközi feltételek alapján valósulnak meg. Ebből következik, hogy bármennyire helyesek és kötelezőek is az előbb említett törvény-szerűségek és általános elvek a szocializmus építésének viszonyai között, mégis csak egyik oldalát - bár nagyon fontos oldalát - fogják át a szocializmus építésének. A marxista filozófia szerint a törvény a valóság lényegi, állandóan ismétlődő momentumait, összefüggéseit, tendenciáit tükrözi. Azonban a törvény - bármennyire a jelenségek legmélyebb tendenciáit tárja is fel - mégis leszűkíti a valóságot, mert nem fogja át azt minden vonatkozásában, esetlegességeivel, együtt. A szocializmus építésének a lényeges tulajdonságok és törvények mellett tekintetbe kell vennie az esetleges, a sajátos tulajdonságokat is, amelyek nem minden országban azonosak. Így például a munkásształy vezető szerepe más nemzeti és nemzetközi feltételek mellett valósult meg Kinában, mind Magyarországon: más volt a munkásształy és a kispolgári rétegek számaránya, fejlettsége, kulturája, a nemzeti burzsoázia aránya és szerepe, mint nálunk. Ebből nagyon fontos taktikai stb. különbségek is adódtak. Következésképpen az egyes és sajátos momentumok is szerepet játszanak a párt konkrét politikájának kialakításában. A lényeg (hogy a szocializmus építése a munkásształy és a párt vezetészerepével valósult meg) azonos volt mindkét országban, de ennek megvalósulási körülményei (az osztályszövetség terjedelme, taktikája stb.) sajátosak, különbözők voltak. Ezért kell a párt gyakorlatának magában foglalnia mind az általános, mind a sajátos momentumokat. A párt gyakorlata éppen az általánosnak és a sajátosnak az egységén alapul. Hazánkban a szocializmus építésének gyakorlata az általános célkitűzések helyessége mellett - ebből következtek az eredmények - nem alapult mindenkor a mi sajátos (nemzeti és nemzetközi) helyzetünk helyes elemzésén. Ez hozott létre ellentmondásokat a párt általános politikai célki-

tüzései és az ezen alapuló pártgyakorlat, valamint a néptömegek mindennapi, közvetlen érdekei között. A szocializmus építésének általános követelményeit szem előtt tartó, ugyanakkor az ország sajátosságaiból folyó követelményeket nem pontosan elemző politika végső fokon a tömegektől való elszakadást eredményezte. Ez a politika csak a párt általános célkitűzéseit tartotta szem előtt, de nem elemezte eléggé a célkitűzések megvalósulásának feltételeit és ez vezetett ahhoz, hogy a párt érdekeit és akaratát azonosította a tömegek közvetlen érdekével és akaratával. Emellett megfeledkezett arról, hogy a tömegeket még helyes politika esetén is meg kell győzni. Ez az ellentmondás szükségképpen adminisztratív rendszabályokat szült és emellett kitermelte azt, hogy adminisztratív rendszabályokat alkalmaztak ott is, ahol a meggyőzés és felvilágosító munka szolgált volna a nagyobb eredménnyel. Az ilyen és ehhez hasonló gyakorlat vezetett a párt és a tömegek eltávolodásához, a vezetők és tömegek közötti ellentmondás elfajulásához. Gyakorlatban bizonyosodott be az a lenini tanítás, hogy "ha nem vezetik vissza az eszméket... a tényekre, akkor ezek az eszmék jámbor óhajak maradnak csupán és semmi esélyük nem lesz arra, hogy a tömegek elfogadják, következésképpen, hogy megvalósítsák azokat." 7)

Ezenkívül az előbb jelzett ellentmondás oda is vezetett, hogy a tömegek hite a szocializmusban, a szocialista eszmékben átmenetileg megingott, mivel a baloldali doktrinerség mindig a marxizmus, a szocializmus nevében, sőt látszólag annak igazi képviselőjében tevékenykedik. Az idáig, tehát a végső következményéig eljutott baloldali doktrinerség azonban egyidejűleg megmutatta igazi marxizmus-ellenes, antidialektikus, szubjektivista lényegét és mivel ezután már sem elméletét, sem gyakorlatát nem fedheti marxista frazeológiával, - ez a

7) Lenin M.: I. köt. 441. old.

történelem iróniája, vagy inkább dialektikája - saját maga semmisíti meg további létfeltételének alapját. Néhány országban, így mindeneke-
lőtt hazánkban - de más alapon a Szovjetunióban is - az események a
gyakorlatban mutatták meg a javíthatatlan baloldali doktrinervezetők
sorsát, amely feltétlenül elriasztó és tisztító példaként hathat a
baloldali doktrinerség további fejlődésére.

Előzően már jeleztük, hogy a jobboldali revizionizmus ismeretelméleti lényegét tekintve szintén egyoldalú, antidialektikus, szubjektivistá elven alapul. Míg a baloldali doktriner az általánost, a törvényt szakítja el a valóságos folyamatoktól és azt abszolutizálja és így teszi egyoldalúvá a megismerést és valóságot, addig a revizionista a valóságból indul ki, de a valóságnak nem sokoldalú, hanem korlátozott és közvetlen tapasztalatából, és mert nem elemzi a valóság bonyolult gazdagságát, mivel elhanyagolja az általánost, a törvényt, megállapításai szubjektivistá módon elferdítik a valóságot. Ebből következik a revizionizmus ismeretelméleti lényege, az, hogy a revizionizmus nem egyéb, mint az általánost, a törvényszerűségeket szem elől tévesztő empirizmus. Ezért is áldozza fel a revizionista politika a proletáriátus alapvető céljait a képzelt, vagy valódi, de pillanatnyi előnyökért, ezért áldozza fel végső fokon a munkássz-tály érdekeit a kapitalizmus érdekében. Ha azonban csak ennyit monda-nánk, legalábbis nem lennének pontosak. Fontos itt ismét az ismeretel-méleti okok és az osztálygyökök egységére utalni. Ismeretelméleti tudományos szempontból ezt mondhatjuk: a revizionisták ezt a hibát követik el, hogy a szocializmus vagy a kapitalizmus fejlődésének egy-egy kiragadott tényét, szakaszát felületesen általánosítják. Az ismeretelméleti okok azonban nem adnak választ arra, hogy miért éppen ez olyan tényeket, miért azokat az egyoldalú tapasztalatokat általánosít-ják, amelyek a kapitalizmust segítik. Márpedig ez a kérdés lényeges.

A kérdés megoldása árnyaltabb elemzést igényel.

A fentebb kifejtettek szerint mind a baloldali doktrinerség, mind a jobboldali revizionizmus és az ezek alapján létrejövő politika végső fokon közös osztályalapra, a kispolgárságra vezethető vissza. Azonban míg a jobboldali revizionizmus és az ezen alapuló politika a kistulajdonos, a kispolgár magántulajdonosi "énjével" van közvetlen kapcsolatban, a magántulajdonosi érdek rögzíti a fent jelzett ismeretelméleti egyoldalúságot, - addig a baloldali doktrinerség és szektás politika a kispolgár szocializmushoz húzó "énjének" "szélsőséges forradelmiségével" "anarchizmusával" és ezek hatásával kapcsolatos. A jobboldali revizionista a kispolgár magántulajdonosi "énje" nézőpontjából elmélkedik és politizál, így politikailag ezt a "hibát" követi el, hogy a tulajdonos /a burzsoázia/ álláspontján van; a baloldali doktriner viszont politikailag az elnyomottak, a szocializmus álláspontján marad, azonban nem tudja ezt a politikát marxista módon érvényesíteni. Ezért következetesen végigvitt szektás politikájának eredményei a néptömegeket kiábrándulttá, vagy legalábbis közömbössé teszik a szocializmus ügye iránt, s így a szocializmus építéséhez elkerülhetetlenül szükséges tömegbázistól fosztja meg magát. E különböző politikai alapból tehát a baloldali doktrinerség és a jobboldali revizionizmus elleni harc alapvetően különböző módszere következik. Míg a baloldali doktrinerség és szektás politika elleni harc saját soraikon belül megy végbe, - mint azonos politikai alapon keletkezett veszélyes, belső ellentmondás leküzdése - és ezen ellentmondás leküzdése a dialektikus materialista elmélet és szemlélet elsajátításával és gyakorlati alkalmazásával (vagyis az elmélet és a gyakorlat egységének megvalósításával) történik, addig a jobboldali revizionizmus a magántulajdonosi érdekek rendszerbe foglalt és szocialista frázisokkal leplezett ideológiai kifejezése, következésképpen ez osztályellenesség befolyása, a burzsoázia harci fegyvere a marxizmus ellen. Ezért

pusztán ismeretelméleti, csupán tudományos alapon nem győzhető le teljesen, hanem szociális gyökereivel együtt irtható csak ki. A jobboldali revizionizmus elleni harc a burzsoázia és közvetlen ideológiai befolyása elleni harcot jelenti mindenekelőtt, vagyis itt a forradalom és ellenforradalom harcáról van szó. Ebből következően nem olyan értelemben tekintjük ellenfelünknek a revizionistákat, mint a baloldali doktrinereket, ami persze nem jelenti a baloldali doktrinerség iránti békülékenységet, annál kevésbé, mivel a revizionizmus elleni harc sem lehet hatásos, ha nem küzdjük le sorainkban a baloldali doktrinerséget.

Fentebb már jeleztük, hogy a revizionizmus nem egyéb, mint az általánost, a törvényszerűségeket szem előtt tévesztő empirizmus. Ezen az empirista ismeretelméleti alapon érthető meg Lenin nagyszerű jellemzése a revizionizmus módszeréről és politikai lényegéről.

Mivel a revizionizmus tagadja az általánost, a törvényt az eseményekben, ezért a revizionizmus "esetről-esetre történő állásfoglalás, alkalmazkodás a napi eseményekhez, az apró-cseprő politikai változásokhoz, a proletáriátus alapvető érdekeinek, az egész... tőkés fejlődés alapvető vonásainak elfeledése, ezeknek az alapvető érdekeknek feláldozása pillanatnyi valóságos, vagy képzelt előnyök kedvéért, - ez a revizionista politika. És e politika lényegéből magából világosan következik, hogy e politika végtelenül sokféle formát ölthet, s hogy minden valamelyest "új" kérdés, az események minden valamelyest váratlan, előre nem látott fordulata, mégha az a fordulat csak elenyésző mértékben s csak a legrövidebb időre változtatja is meg a fejlődés alapvonását - mindenkor és elkerülhetetlenül a revizionizmus ilyen vagy olyan válfaját fogja kiváltani."⁸⁾

8) Lenin V.M. I. 81. o.

Ilyen előre nem látott "fordulat" volt házánkban 1953-ban, amikor az addig elkövetett hibák felismerése és feltárása, majd az ezen alapuló "új szakasz" politikai gyakorlata adott először szélesebb alapot a revizionista tendenciák felélesztéséhez. Majd a nemzetközi munkásmozgalomban a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa jelentette a "váratlan ujat", amely az alkotó marxizmus jegyében a dogmatikus gondolkodás és szektás politika ellen lépett fel.

A nemzetközi és magyar munkásmozgalom fejlődésének ez a "szeká-sestól" való eltérése a dialektikus szemléletmód hiánya miatt, táplálója lett a revizionista eszmék nagyarányu befogadásának. Mivel a revizionista nem látja a fejlődés megszakításos és ellentmondásos voltát, hanem a fejlődés általános tendenciáiból csak az egyes szakaszokat látja, mivel nem képes összefüggésekben gondolkodni, ezért a munkásmozgalom, a kommunizmus válságáról beszél, miközben a kapitalizmus virágzásáról ábrándozik. Ezt a háboru utáni kapitalizmus fejlődése, a néhány fő kapitalista ország konjunktúrája táplálják, s az antidialektikus ismeretelméleti megalapozás mellett szülik és erősítik a revizionista ábrándképeket. Mindezek alapot szolgáltatnak a revizionizmusnak arra, hogy a szocializmus vagy a kapitalizmus fejlődésének egy-egy szakaszából, mozzanatából az általános fejlődési tendenciák figyelmen kívülhagyásával, alkalmazkodva a napi politikai változásokhoz, a fejlődés egy szakaszát a fejlődés általános, "új" tendenciájaként mutassa be.

A fő kapitalista országoknak előbb érintett háboru utáni fejlődéséből azt az általános következtetést vonják le, hogy a kapitalizmus mai fejlődése a kapitalizmus szocializmussá való átalakulásának abszolút formája. Ennek az "átalakulásnak" az a jellemzője, hogy nem az osztályharc alapján valósul meg, hanem az osztályellentétek megbékélésével. A munkásosztály helyzetének pillanatnyi javulásából a ki-

zsákmányolás megszűnésére és ezen az alapon a proletáriátus "eltűnésére" következtetnek. Tehát a munkáseosztály helyzetének pillanatnyi javulását nemcsak abszolutnak veszik, hanem egyuttal "kis tulzással" eljutnak a proletáriátus "megszüntetéséhez". Egyes szociáldemokrata ideológusok az "új feltételek alapján" nemcsak revízió alá veszik a munkáseosztály létéről szóló marxista nézeteket, hanem magát a proletáriátust is "megszüntetik", természetesen anélkül, hogy a kapitalizmust megszüntetnék. Így a nyugatnémet H.P. Bahrdt is, aki "széles alapokon nyugvó" kutatásai alapján a "Die neue Gesellschaft c. nyugatnémet teoretikus folyóirat III. évf. 6. számú füzetében ("Marxista gondolkodás a német munkásságban?") közrebocsájtja azt a megállapítását, hogy a proletáriátus Nyugat-Németországban eltűnt. Mivel a proletáriátus "megszűnt", természetesen "megszűnik" a szocialista forradalom és az osztály nélküli társadalom veszélye és szükségessége is. Ez a jobboldali revizionista számára a legfontosabb: "megszüntetni" a munkáseosztályt, hogy ne legyen képes forradalomra. Ezt, éppen a kapitalizmus fő országai jelenlegi konjunktúrájából kiindulva így fejezi ki: "Az események és életviszonyok változásai annyira megváltoztatták a munkásság gondolkodásmódját, hogy a legjobb hitünk szerint már aligha vállalja forradalmi küldetését."⁹⁾ Az idézett gondolat mutatja, hogy a jobboldali revizionizmus a forradalmi szellemet kívánja kiölni a munkáseosztályból és helyette olyan akciókra ösztönzi, amelyek a burzsoáziával való megbékélést szolgálják. Így pl. a parlamentari harcot nem a harc egyik oldalának fogják fel, amely bizonyos történelmi körülmények között indokolt lehet és szolgálatot tesz a munkáseosztálynak, hanem a forradalom legfőbb és kizárólagos formájának, amely szükségtelenné teszi az "erőszakot", a hatalom megragadását és a diktatúrát. Éppen ezen a ponton találkozunk a ka-

9) J. Filipec: A jelenkori reformizmus ideológiai fegyvere. Pártélet. Csehszlovákiai Kommunista Párt Központi Bizottságának folyóirata. 1957. 11. sz. 742. old.

pitalista ideológia a jobboldali revizionizmussal, mint a kapitalizmus indirekt apológiájával. Ezt a kapcsolatot a revizionizmus Magyarországon a gyakorlatban mutatta be.

A revizionizmus tehát egy részigazságot, azt, hogy a kapitalizmus a második világháború utáni néhány évben fellendülést mutat, a dialektikus materializmus követelményeivel ellentétben egyetemes, abszolút igazsággá - a kapitalizmus egész rendszerének megváltozásává - torzít, ami kedvezően érinti a burzsoáziát, de leszereli a proletáriátust. Itt is megmutatkozik a revizionizmus szubjektivista lényege: a jelenség egyoldalú leegyszerűsítése, az egyoldalú tapasztalat; ez a magántulajdon érdekeivel összekapcsolódva arra indítja, hogy a lehetséges esetek egyikét egyetemessé, általános érvényűvé emelje. Holott csupán arról van szó, hogy a kapitalizmus rothadásának általános iránya nem zárja ki a technikai haladást és a termelés bizonyos fellendülését egyik vagy másik burzsoá országban, az átmeneti gazdasági felvirágzást az imperialista rendszer egyik vagy másik helyén. Ez az, amit a revizionista nem képes felfogni. A jobboldali revizionizmus a kapitalizmus fejlődésének egy mozzanatából kiindulva és azt antidialektikusan eltorzítva jut el olyan következtetésekre, amelyek a kapitalizmusnak szocializmusba való átalakulásával kapcsolatos marxista elveknek ellentmondanak. X

A kapitalizmus fejlődésének iránya az imperializmus korszakában az állammonopólista vagy államkapitalizmus. Ez a fejlődés a burzsoá állam gazdasági szerepének megnövekedését hozza magával. Ez azonban a kapitalizmus viszonyai között és a monopóliumok érdekében történik. Ebből pedig az következik, hogy e fejlődés a legkevésbé sem érinti a gazdasági viszonyok kapitalista jellegét. A fejlődés eltorzításával a jobboldali revizionizmus azonban arra az eredményre jut, hogy a burzsoá állam különböző gazdasági intézkedéseit mint a szocializmus megvalósításának egyik formáját magyarázza.

Már Engels meghatározza az államonopolista kapitalizmus gazdasági tartalmát, amikor arról beszél, hogy a monopolkapitalizmus viszonyai között a termelőerők fejlődése szükségszerűen követeli tőke minőségüktől való megszabadítását és társadalmi termelőerő jellegük elismerését. Éppen a termelőerők társadalmi természete kényszeríti magát a tőkés osztályt is arra, hogy - amennyiben ez a kapitalista társadalom viszonyai között egyáltalában lehetséges, - egyre növekvő mértékben társadalmi termelőerőként kezelje őket. A fejlődés egy bizonyos fokán ez azzal jár, hogy a kapitalista társadalom hivatalos képviselőjének, az állannak kell átvennie a termelés vezetését.¹⁰⁾ Ezzel azonban a kapitalizmus nem lesz szocializmussá, nem változik speciális tartalma. Lenin megjegyzi, hogy "az ilyen kapitalizmus közelsége a szocializmushoz - érv a proletáriátus igazi képviselői számára a szocialista forradalom közelsége, könnyűsége, megvalósíthatósága, halaszthatatlansága mellett, de semmiképpen sem érv, amellet, hogy ennek a forradalomnak megtagadását és a kapitalizmus szépítgetését, amivel a reformisták foglalkoznak, türelmesen elnézzék."¹¹⁾ Ez a helyzet az államonopolista kapitalizmussal.

A második világháború után azonban létrejött, más, sajátos típusú államkapitalizmus is azokban az elmaradott gyarmati országokban, melyek már kivívták függetlenségüket. Az államkapitalizmus e típusának van bizonyos progresszív jelentősége, amennyiben a külföldi monopol-tőke ellen lép fel. Azonban ezt sem lehet a szocializmus megvalósulásaként felfogni ezekben az országokban. Nagy Imre Nyugaton 1957-ben megjelent könyvében¹²⁾ az ilyen fejlődés egyik példájául Indiát hozza fel, mint annak bizonyosságát, hogy a szocializmus "változatos formákban" valósul meg, a nemzeti feltételekhez alkalmazkodik.

10) Engels: Anti-Dühring. 285-286. old.

11) Lenin Művei. XXV. kötet 475 old.

12) Nagy Imre: Magyar Nép Védelmében. 1957. Forradalmi Tanács

Egyésként Nagy Imre szerint a szocializmus megvalósításának jelenleg három "sajátos" útja van: a szovjet út, a népi demokratikus út, valamint India és több más, Nagy Imre által meg nem nevezett "gyarmati és függő országban folyamatban lévő gazdasági, politikai és társadalmi változások" útja. Ezek "a kapitalizmus és szocializmus közötti átmeneti formák nagy változatosságát" mutatnák.

Ez utóbbi, Nagy Imre által jellemzett "sajátosan" szocialista utnak (amelyet természetesen a marxizmus-leninizmus "merek" skolasztikus" és "demetikus" magyarázata nem ismerne el) az a sajátossága, hogy itt "a szocializmus feltételei már a kapitalizmusban érlelődnek és bizonyos mértékig létrejönnek, tehát a kapitalista világban már bizonyos elemei vannak a szocializmusnak, mint ahogyan a kapitalizmus különböző maradványai is sokáig még megtalálhatók a szocializmusban".¹³⁾ Továbbá az a tulajdonsága e "sajátosan" szocialista utnak, hogy "olyan országok és népek számára is lehetővé teszi a szocializmus felé való közeledést és fejlődést, amelyek... haladó nemzeti pártok és hazafias erők vezetésével nem szovjet úton haladnak a szocialista társadalom felé. Ez széles távlatokat nyit meg, új lehetőségeket teremt a szocializmus felé való fejlődés sajátos nemzeti útjai tekintetében..."¹⁴⁾

Melyek ezek az elemei a kapitalizmus viszonyai között létrejövő szocialista társadalomnak? A nehézipar bizonyos részének államosítása és a tervszerűség bevezetése a gazdasági élet egyes területein. E gazdaságpolitikai intézkedéseknek pl. India életében mind az imperializmus elleni harc szempontjából, mind a munkássztyály életkörülménye és perspektívái szempontjából kétségtelenül pozitív jelentőségük van. Azonban az ipar bizonyos részének államosítása és a tervszerűség bevezetése a gazdasági élet egy szűkebb területén a legkevesbé sem jelenti India társadalmi rendszere burzsoá jellegének megváltozását. Sőt

13) Nagy Imre: Magyar Nép Védelmében. I. feje. 17. old.

14) U.o. 33-34. old. kiemelés tőlem: K.D.

az említett intézkedések a burzsoá gazdasági rendszer megerősítését szolgálják. Érintetlenül marad ugyanis az állam kapitalista jellege, a kizsákmányolás kapitalista formája. A szocialista társadalom létrejötte éppen e téren jelent lényeges változást, amennyiben a burzsoá államot a proletáriátus diktatúrája váltja fel és a munkáosztály a proletárdiktatúrával mint eszközzel megvalósítja a termelőeszközök társadalmi tulajdonát és megszünteti a kizsákmányolás minden formáját, stb. Nagy Imre idézett formulájával éppen e lényegi, tartalmi különbségeket igyekszik elmosni és lényegtelenné tenni a szocialista és kapitalista gazdasági viszonyok között, míg bizonyos formai azonosságokat (államosítás, tervszerűség) lényegessé próbál emelni. E módszer alapján "új", "sajátos" utat "szül", a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenethez. Ez az "ut" azonban "sajátosan" jobboldali revizionista elferdítését jelenti az általa is idézett, a szocializmus sajátos útjáról szóló lenini elméletnek és így a burzsoázia "sajátos" osztálycélját szolgálja. Ebből következően a fentebb idézett szocialdemokrata Bahrdt és a "nemzeti kommunista" Nagy Imre között csak anyyi a különbség, hogy Bahrdt a proletáriátust "szüntette meg" Nyugat-Németországban, hogy a ferraradalm és szocializmus szükségességét kiküszöbölve a kapitalista viszonyokat érintetlenül hagyja, - Nagy Imre viszont a proletáriátust létét hagyja érintetlenül a kapitalizmus viszonyai között és így "békíti össze" a kapitalista viszonyokat a szocializmus "elemeivel", következésképpen a szocializmus "új" útja érdekében a proletárferraradalm és proletárdiktatúra szükségességét kiküszöböli ki. Ezek ismeretében vajmi keveset csodálkozhatunk azon, hogy a szocializmus "új" útja nem a marxista munkáspártok, hanem "haladó nemzeti pártok és hazafias erők vezetésével nem szovjet uton" valósul meg.

Ebben a "sajátos" esetben is - mint könyvének más helyén - Nagy

Imre" nem jól értette meg" Lenint. Míg Lenin "... a kommunizmus alapelveinek (a szovjet hatalomnak és a proletáriátus diktatúrájának) olyan érvényesítését követeli, amely ezeket az elveket a részletekben helyesen módosítja, azokat a nemzeti és nemzeti-állami különbségekhez hozzá alkalmazza", ¹⁵⁾ addig, Nagy Imre a kommunizmus alapelveit (pl. a proletárdiktatúrát és a marxista párt vezetőszeropét) elhanyagolható különbségekké degradálja, a nemzeti különbségeket pedig - amelyek az idézett lenini értelmezésben lényegesek - alapelvekké emeli. Ezen az alapon küszöbölí ki említett könyve I. fejezetében ("A marxizmus-leninizmus alkalmazásának néhány időszerű kérdése") a proletárdiktatúra erőszak-oldalát a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet sajátos, - a Szovjetunióban megvalósult formától elütő - utjai segítségével. Nagy Imrénél ugyanis nemcsak arról van szó, hogy a proletárdiktatúra formája változik a történelmi körülményeknek és a nemzeti sajátosságoknak megfelelően, hanem a proletárdiktatúra tartalma is "elkerülhetetlenül más" a Szovjetunióban, mint a népi demokráciákban. ¹⁶⁾ Következésképpen meghatározása szerint "a népi demokrácia a proletárdiktatúra demokratikus válfaja." ¹⁷⁾ A proletárdiktatúra e "válfajára" az a jellemző, hogy az antagónisztikus érdekek és ellentétek kiküszöbölése, az erőszak alkalmazásának mind fokozottabb csökkenése alapján a demokratikus módszerek és formák mind erőteljesebb megvalósításával a legszélesebb néptömegekkel való szoros együttműködés érdekében" működik. ¹⁸⁾ Míg a Szovjetunióban megvalósult proletárdiktatúra válfaja az "antagónisztikus érdekek" és "ellentétek" kiküszöbölését" az erőszak erőteljes alkalmazásával valósította meg, - ami a Szovjetunió nemzeti és nemzetközi feltételeit tekintve Nagy Imre szerint is indokolt volt, - addig a népi demokráciának, mint a proletáriátus

15) Lenin: 31. köt. 83. old.

16) Id. munka I. fej. 19. old.

17) U.o. kiemelés tőlem: K.D.

18) U.o. I. fej. 19. old.

diktaturája "demokratikus válfajának" az "antagonisztikus érdekek" és ellentétek "kiküszöbölésével" az erőszakot "mind fokozottabban csökkentenie" kell "a demokratikus módszerek mind erőteljesebb megvalósításával." Bár Nagy Imre megjegyzi, hogy "a szocializmus győzelme biztosítása érdekében a kizsákmányoló osztályok restaurációs, reakciós ellenforradalmi törekvései és kísérletei ellen ugyanakkor szükséges és helyénvaló a diktatura élesebb formáinak és módszereinek alkalmazása",¹⁹⁾ ezt azonban könyve egész I. fejezetének szellem cáfolja meg. Az 1956. október-novemberi események pedig a gyakorlatban mutatták meg Nagy Imrének a proletáriátus diktaturája "demokratikus válfajával" kapcsolatos állásfoglalását, hogy miként értelmezte "az antagonisztikus érdekek és ellentétek kiküszöbölését az erőszak alkalmazásának mind fokozottabb csökkentése alapján, a demokratikus módszerek és formák mind erőteljesebb megvalósításával." Ezt a folyamatot tárta fel szövetkezése az 1956. október-novemberi események idején a Kovács Bélától a Mindszentykig terjedő fronttal, "demokratikus" engedményei az ellenforradalom katonai vezetőinek szemléltetően mutatják Nagy Imre "proletár-diktaturájának" "sajátos válfaját" és tartalmát. Ezeknek és elméleti fejtegetéseinek alapján megállapíthatjuk, hogy Nagy Imre a "proletárdiktaturának" azt a "sajátos" válfaját találta meg, amely a "szocializmust" "elfogadhatóvá" és "kívánatossá" teszi a nemzet "legszélesebb" rétegei számára. Azt a "válfajt", amely a proletárdiktatura tartalmát, így magát a proletárdiktaturát küszöböli ki.

Lenin arra tanít, hogy a proletáriátus diktaturájának formái változatosak lesznek, a nemzeti különbségekhez és a történelmi feltételekhez alkalmazkodnak. Azonban a proletáriátus diktaturájának tartalma, lényege - a proletáriátus osztályuralma, a dolgozó osztályok és rétegek demokráciája, a burzsoázia és minden osztályellenesség elnyomása - az elnyomás formáinak és módszereinek változatossága ellenére -

19) U.o.

állandó marad. Nagy Imre azonban ezt a lényegét, a proletáriátus diktatúrájának ezt az állandó, változatlan tartalmát küszöböli ki és a "sajátos", a változó formát teszi meg egyedül alapvetőnek, és ezzel a módszerével jut el azután "a demokrácia" általános frázisához.

Az a megállapítása pedig, hogy a "kapitalizmus különböző maradványai is még sokáig megtalálhatók a szocializmusban", a szocialista forradalomnak egyik fő jellegzetességével kapcsolatos: a hatalom megragadása csak előfeltétele, kezdete a szocialista átalakulásnak, a szocialista gazdasági stb. formák csak azután és fokozatosan épülnek ki.

X

A jobboldali revizionizmus a kapitalizmus fejlődésének azon ideiglenesen ható tendenciáit abszolutizálja, amelyek a burzsoázia - illetve általában a magántulajdon - érdekeinek megfelelnek. Hasonlóképpen a szocializmus vagy a munkásmozgalom fejlődésének azon ideiglenesen ható ellentmondásait túlozza el és teszi abszolúttá, amelyek a burzsoázia érdekeinek kedveznek. Így az elmúlt években egyes szocialista országok kapcsolataiban meglévő hibákat felhasználva a jobboldali revizionizmus eljutott a proletárinternacionalizmus tagadásáig azzal, hogy a proletárinternacionalizmust a békés együttélés öt alapelveivel azonosította. A békés együttélés öt alapelve bizonyos gazdasági és politikai fejlődés következménye. Közvetlenül kapcsolatban van azzal a lenini megállapítással, hogy a kapitalizmus az imperializmus körülményei között egyenlőtlenül fejlődik, ezért nem egyszerre, hanem fokozatosan jönnek létre a szocialista országok. Ebből szükségszerűen következik az is, hogy a kapitalizmus és a szocializmus rendszere hosszú ideig egymás mellett áll fenn. A különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének alapja: a függetlenség, a szuverénitás, az egyenjogúság, a belügyekbe való be nem avatkozás és az önrendelkezés. A békés egymás mellett-élés öt alapelve a két rendszer

közötti viszonyoknak fontos tényezője lehet.

Nagy Imre előbb említett, Nyugaton megjelent könyvének III. fejezetében ("A nemzetközi kapcsolatok öt alapelve és külpolitikánk kérdése") részletesen foglalkozik a két rendszert érintő fontos problémákkal. Nagy Imre azonban annyira beleélte magát a szocializmus "sajátos útjának" abszolútizálásába, hogy ennek alapján számára a proletár internacionalizmus - bármennyire is hivatkozik rá - csak "a sztálini ideológiai egyeduralom maradványává" torzul, "kötelező" "dogmává", "sémává"; ez pedig Nagy szerint ellentétben van az öt alapelv megvalósításával. Következésképpen, miként a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet "sajátos" útjáról vallott ideológiai elképzelései a szocialista társadalmi viszonyok eltüntetésének, úgy a proletárdiktatura sajátos formáiról kifejtett nézetei a proletárdiktatura megszüntetésének "elméletévé" torzulnak. Épp így torzul a békés együttélés öt alapelvének Nagy Imre féle értelmezése is a proletár internacionalizmus kiküszöbölésének ideológiájává, ezzel a célzattal, hogy atomizálja és szétzüllessze a szocializmus világrend szerét.

A szocialista tábert szétzüllesztő és a proletár internacionalizmust kiküszöbölő revizionista ideológia kiindulópontja az, hogy nem képes - helyesebben nem is akarja - marxista módon értelmezni a munkásształy és a nemzet egyetemes érdekeinek egymáshoz való viszonyát. Szerinte "a munkásształy... a nemzet egyetemes érdekeit nem rendelheti alá a maga osztályérdekeinek." ^{2b)} Ez ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy a proletár internacionalizmus elvén alapuló politika, amely a szocialista országok erőinek összefogását követelménnyé teszi a kapitalista rendszer elleni eredményes harc érdekében, megfelel a munkásształy érdekeinek, de ellentmond "a nemzet egyetemes" érdekének. A proletárinternationalizmus és az ezen alapuló

^{2b)} Id. m. III. fejez. 32. old.

politika - Nagy Imre következtetéseinek értelmében - akadályozza a munkáseosztályt "a nemzeti egység megteremtésében" a abban, hogy "a nemzet többségét maga mögé sorakoztassa", hogy "a nemzet egyeteme a munkáseosztály vezetését és célkitűzését elfogadja." Hogy ezt az akadályt a munkáseosztály kiküszöbölje, le kell mondania a maga osztályérdekéről és ezt "a nemzet egyetemes" érdekének kell alárendelnie. Ez pedig úgy megy végbe, hogy a proletárinternacionalizmust felváltja a békés együttélés öt alapelvével: "a szocializmus építésének viszonyai között a hatalmon lévő munkáseosztály, mint az össznemzeti feladatok megtestesítője, csak az öt alapelvben lerögzített nemzeti eszmék alapján lehet a proletár nemzetköziség igaz harcosa." ²¹⁾ Itt tehát Nagy Imre nemcsak "összhangba" hozza a proletár nemzetköziséget a békés együttélés öt alapelvében lerögzített nemzeti eszmékkel (amit gyakran szeret hangoztatni), hanem ebben az "összhangban" a proletár internacionalizmus "feloldódik."

Vajon a proletár nemzetköziségen alapuló politika ellentmond-e a nemzet "egyetemes" érdekeinek? Ha "a nemzet egyetemes" érdekén a dolgozó néptömegek érdekeit értjük, akkor semmiképpen sem. Hiszen a proletár internacionalizmuson alapuló politika nyújt biztonságot hazánk békés építőmunkájához, óv meg az imperialista reakció legkülönbözőbb formákban jelentkező támadásai ellen, elősegíti gazdasági, kulturális, tudományos stb. fejlődésünket. Ez vajon csak a munkáseosztály "sajátos" érdeke? Nyilvánvalóan a nemzet "egyetemes" érdekét is szolgáló politikáról van itt szó. Ebből következően a nemzet egyetemes érdeke nem választható el a proletáriátus sajátos osztályérdekétől, sőt, a proletáriátus sajátos osztályérdekén alapuló proletár internacionalista politika biztosíthatja egyedül körünkben a nemzet "egyetemes" érdekeinek megvalósulását. Ez az egyik következtetésünk.

21) U.ö. III. fejt. 34. old.

A másik következtetésünk: a proletár nemzetköziségnek és a békés együttélés öt alapelvében lerögzített nemzeti eszmének Nagy Imre által értelmezett "azonosítása" hamis - a burzsoázia osztályérdekeinek megfelelő azonosítás. Ugyanis a békés együttélés öt alapelve kifejezi azokat a követelményeket, amelyek a két társadalmi rendszer országai békés viszonyait vannak hivatva szolgálni, de nem tartalmazza a szocialista országok és az egyes országok munkásmozgalmai összefogásának szükségességét a kapitalizmus elleni harcra. Márpedig a proletárinternacionalizmus lényege éppen ez: a nemzetközi munkásmozgalom és a szocialista tábor erőinek összefogása a tőke elleni harc sikere és a kapitalizmus megdöntése érdekében. A proletár internacionalizmusnak ezt a lényegét nem módosítja az a tény, hogy a szocializmusba való átmenet utjai, a szocializmus megvalósulásának formái változnak. A szocializmus "sajátos" útjaival változnak a proletár összefogás formái, a tőkés ellen folytatott közös harc módszerei és taktikája, stb., de a fent kifejtett lényeg állandó marad, Nagy Imre elképzelései éppen ezt a lényeget tagadják. A proletár internacionalizmuson alapuló politika nem mond ellent a nemzetek egyenjogúságának sem, - sőt, ennek legmagasabb fokú megvalósítását biztosítja körünkben. A kapitalista nemzetek legfeljebb deklarálták a nemzetek egyenjogúságát, de a tőke érdekei ezt napról-napra keresztül huzzák. Ebből következően a kapitalista nemzetek egyenjogúsága sohasem valósult meg, különösen a nagy és kis nemzetek között. Ezzel szemben a szocializmus új viszonyokat hoz létre a nemzetek között is. E viszonyt nem a tőkés, hanem a proletárérdekek nemzetközi közössége szabályozza. A proletárinternacionalizmus lényege - mint erre előzően utaltunk - a tőke, az imperializmus elleni összefogás szükségessége, (e kérdésben a szocialista országok nem lehetnek semlegesek,) emellett azonban a proletárinternacionalizmus magában foglal-

ja a nemzetek függetlenségének, szuverenitásának, egyenjogúságának stb. elismerését is, - tehát a nemzeti érdekek képviselőjét is, sőt, ezeket a kapitalizmussal szemben magasabb fokon és mélyebb tartalommal valósítja meg, éppen a magántulajdon megszüntetése alapján létrejövő közös érdekekből kiindulva. Tehát összefüggés van a proletárinternacionalizmus két oldala között. Ebből az következik, hogy minden politikai lépés, amely sérti a nemzeti önállóságot, egyúttal gyengíti a proletárösszefogás nemzetközi erejét is. De ugyanakkor az elmondottak azt is mutatják, hogy a nemzetek egyenjogúságának, "a nemzeti érdekeknek" az elismerése nem állhat ellentétben a szocialista nemzetek összefogásának szükségleteivel. A proletárinternacionalizmus éppen e kettő egységét fejezi ki. Bármelyik oldal egyoldalú kiemelése, a másik elhanyagolása végző fokon a nacionalizmus feléledéséhez vezet, ahhoz hogy a tömegek ellentmondást, szakadékot látnak a szocializmus építésének követelményei és a nemzeti program között, ennek pedig csak politikai reakció lehet az eredménye. Ezt az 1956 október-novenberi házánkban lefolyt események a gyakorlatban igazolták.

Ezzel kapcsolatban egy nagyon fontos lenini figyelmeztetésre szeretnénk utalni. A szocialista politika nem valósulhat meg egyszerre azzal, hogy létrejön a szocialista gazdaság. A politika elkerülhetetlenül alkalmazkodik a gazdasági élethez, de nem egy csapásra, nem simán és nem közvetlenül, hanem ellentmondásokon és harcokon keresztül. Vagyis: túlságosan leegyszerűsítik a dolgokat, akik azt gondolják, hogy a szocializmus mint gazdasági tényező önmagától és közvetlenül elhárít minden nehézséget, pl. a nemzetek egymásközötti politikájában. Lenin azt tanítja, hogy "a proletáriátus pusztán azzal, hogy végrehajtja a szocialista forradalmat, még nem válik szentté és ez nem biztosítja a hibák és gyengeségek ellen. De a lehetséges hibák (és önző érdekek, - az a kísérlés, hogy mások rovására éljenek -) feltétlenül rá fogják vezetni... az igazság felismerésére.²²⁾

22) Lenin) XXI. 370. old.

Miután Nagy Imre a proletár internacionalizmus elvét "kiküszöbölté" és helyébe a békés együttélés öt alapelvét iktatta, ezzel legalább kettős célt akart biztosítani: egyrészt - amint erről már fentebb írtunk - az országon belül egy szélesebb (mint 1956. október-novemberében bebizonyította, reakciós és ellenforradalmi elemeket, rétegeket és érdekeket is magában foglaló) "nemzeti egység" megvalósítását, másrészt külpolitikailag a "hatalmi és tömbpolitika" felszámolását.

Nagy Imre a szocializmus világrendszerét a Szovjetunió "hatalmi tömbpolitikája" követelményének fogja fel. Ez nyilvánvalóan helytelen. Ugyanis a szocializmus világrendszere a társadalmi-gazdasági és politikai fejlődés következményeként törvényszerűen alakult ki a második világháború utáni időszakban; ezzel szemben a szocialista "katonai tömb" az agresszív imperialista hatalmak háborús célokra spekuláló tömb-politikájának ellenszereként - tehát esetlegesen - jött létre. Ebből következik az, hogy a Szovjetunió vezetésével létrejött varsói katonai szerződés, éppen mert a csoportjába tartozó szocialista államok a háborús kalandok megfékezését vannak hivatva szolgálni és mert szocialista államokról van szó, jellegét tekintve nem azonos a háborút előkészítő és háborúra spekuláló agresszív imperialista katonai tömbökkel. Következésképpen a "hatalmi tömbökről" való olyan általános fecsézés, amely ezt a lényegét figyelmen kívül hagyja, a szocialista tábor egységének felszámolását szolgálja (még akkor is, ha közben a Szovjetunióról és a szocialista országokról, mint az agresszív tömbpolitika elleni harc legszilárdabb erejéről beszél.) Ezért javasolja nekünk, hogy "emelkedjünk felül" a rendszerek harcán és így kerüljük el a hatalmi tömbök összecsapását. Vagyis: szocialista ország létünkre ne vegyünk részt a szocializmus ellen indított kapitalista agressziós erők megfékezésében. Ezzel kapcsolatban azt mondja: "Kis országok számára, mint Magyarország, létkérdés helyesen meghatározni helyzetünket az államok közötti viszonyok terén. Az országnak minden esz-

közzel a béke fenntartása mellett kell kitartania. El kell kerülnie,²³⁾
hogy az ország a hatalmi tömbök összeecsapásának aktív részese legyen."

Arra vonatkozóan, hogy milyen módszerrel "kerüljük el" azt, hogy "a hatalmi tömbök összeecsapásának aktív részese" legyünk, a következőket ajánlja: "A legcélravezetőbbnek látszik a haladó demokratikus és szocialista, vagy hasonló típusu, ugyyszintén az öt alapelvet osztó más rendszerű országok egybehangelt külpolitikája és együttműködése a hatalmi tömbök politikája ellen, semlegesség, vagy aktív egymásmellett élés alapján. Magyarországnak ezt az utat megkönnyíti földrajzi elhelyezkedése - a semleges Ausztria és a szocializmust építő országok, köztük a Szovjetunió, valamint az aktív egymásmellett élés elvének alapján álló Jugoszlávia szomszédsága."²⁴⁾ Nagy Imre itt már kimondja a meszlagozt: semlegesnek maradni és ugyanakkor szocialistának lenni. Vagyis gyengíteni a szocializmus országainak összefogását. Itt már kiderül az öt alapelvre hivatkozás nacionalista mivolta és internacionalizmus-ellenes lényege. Hiszen ha a szocialista országok egymásközötti kapcsolataikban csak a békés egymás mellett élés alapján helyezkednek, - tehát ha lemondanak az imperializmus elleni összefogásról és harcról, - akkor a valóságban az imperializmusnak tesznek szolgálatot. Nem is beszélve a semlegességről, amely atomizálná a szocialista országokat és így minden imperialista reakciónak kitűnő talajt jelentene a kapitalista restaurációhoz. (Mint ahogy Nagy Imre politikája 1956. október-novemberben ezt a valóságban igazolta.)

Nagy Imre a szocialista tábor országai közötti viszonyban a proletár internacionalista elveken alapuló kapcsolatokat fel kívánná számolni és ezek helyébe a békés egymásmellett élés elvein - vagy a semlegesség alapján - létrejövő kapcsolatokat ajánl. Ténylegesen

23) Id. m. III. f. 38. Kiemelés tőlem: K.D.

24) Id. m. III. f. 39. old. Kiemelés tőlem: K.D.

megszüntetni törekszik minden olyan kapcsolatot a szocialista országok között, amely sajátosan szocialista jellegükből folyik. Így lesz Nagy Imrénél a békés egymás mellett élés öt alapelvére való hivatkozás a szocialista tábor egysége szétzüllesztésének elméletévé. Ugyanakkor ama elméletté, amely olyan politikának veti meg az alapját "az ország nemzetközi kapcsolatainak terén, amely megszünteti elszigeteltségünket." Tehát, ha felcseréljük a proletár internacionalista alapon álló politikát a békés egymás mellett élés öt alapelvén nyugvó politikával - tehát ha "szűkitjük" kapcsolatainkat a szocialista táboron belül - akkor "lebenthatjuk azokat a kerlátokat," amelyek akadályozták a más rendszerű államokat a szocialista államokhoz való közeledésben, vagyis Nyugat felé megnyilik az út kapcsolataink kiterjesztésére. Ez a koncepció a külpolitika terén nagyon hasonlít ahhoz az előbb már érintett belpolitikai koncepcióhoz, hogy a munkáseosztály rendelje alá osztályérdekét "a nemzet egyetemes érdekének". Ez külpolitikai viszonylatban úgy módosul, hogy a szocialista országok sajátos szocialista érdekeiket rendeljék alá a kapitalizmus rendszere követelményeinek.

Nagy Imre persze már 1956. október-novemberben a gyakorlatban mutatta be nekünk a "széles" nemzetközi kapcsolatok kiépítésének politikáját /semlegességi kiáltvány, az ENSZ-től való katonai segítségkérés, stb./, amely politika propagált elveinek - a békés egymás mellett élés öt alapelvének - kivégzését jelentette, amennyiben csaknem világhíberut idézett elő. Ezzel szemben a proletár internacionalizmus elvein alapuló politika a szocialista tábor országai között - amit a Szovjetunió és népi demokráciák mai gyakorlata bizonyít - egyáltalán nem zárja ki a békés egymás mellett élés öt alapelve alapján folytatott külpolitikát a más rendszerű államokkal és népekkel, amennyiben ezekben megvan az óhaj az ilyen politikára.

Nagy Imre említett könyvének ebben a fejezetében arról beszél,

hogy kerünkben a békés együttélés öt alapelvének, amely a nemzetközi élet homlokterébe került, fokozódik jelentősége. Ennek okát azonban nem képes megmagyarázni. Nem "látja", - illetőleg nem akarja látni, - hogy ezt mindenekelőtt a szocializmus világrendszerének létrejötte váltotta ki. A szocializmus világrendszerének léte teszi lehetővé, hogy az öt alapelvben kifejezett eszmék a nemzetközi érintkezésben megvalósuljanak. Ebből viszont az következik, hogy az öt alapelv érvényesülése nem "társadalmi rendszerektől független tényező"²⁵⁾ mint azt Nagy Imre állítja. Nagy Imre szerint "azok a fogalmak, amelyeket az öt alapelv kifejezésre juttat, függetlenek az egyes országok társadalmi berendezésétől, változatlanul érvényesek és egyöntetűen értelmezendők, különben nem szolgálhatnának alapul a különböző társadalmi rendszerű országok békés együttélésének ...Nemzeti függetlenség, szuverénítás, önrendelkezés, egyenjogúság és be nem avatkozás fogalma ugyanazt jelenti minden országban, minden más országgal szemben, legyenek azok kapitalista, szocialista, vagy átmeneti népi demokratikus rendszerű, avagy más típusu országok."²⁶⁾

Először is a dolog nem a fogalmak "értelmezésén" mulik. A fogalmak "értelmezése" önmagában, ha elszakítjuk az "értelmezés" szociális alapjától, - tehát ha idealista módon nyulunk a fogalmakhoz - semmit sem valósít meg a nemzeti függetlenségből, szuverénitásból, egyenjogúságból stb. Mihelyt azonban összekapcsoljuk a fogalmakat - jelen esetben a békés együttélés öt alapelvének fogalmait - az "értelmezés" társadalmi alapjával, akkor kiderül, hogy ezekben a fogalmakban kifejezésre jutó tartalom nem "társadalmi rendszerektől független tényező". Kiderül, hogy a békés együttélés öt alapelvében megfogalmazott tartalom - mint erre más helyen már utaltunk - nem azonos módon érvényesül, nem "jelenti azt" a kapitalista országokban, mint a szocialista vagy "mástípusu" országokban. Már fentebb kifejtettük, hogy a

25) U.o. 30. old.

26) U.o. 34-35. old.

szocializmus viszonyai közt ezek a "fogalmak" mélyebb tartalmat kapnak és a gyakorlati politika tényleges alapjai lesznek a proletár internacionalizmus elveit érvényesítő szocialista országok államközi kapcsolataiban. Ebből következik a fogalmak tartalmának változása, fejlődése a történelem során. Ez a változás azonban nem spontánul megy végbe a fogalmakban, hanem a társadalmi viszonyok függvényeként. Ez az egyik dolog. A másik: a kapitalizmustól a szocializmushoz vezető történelmi változás azzal az eredménnyel is jár, hogy az elvek - függetlenség, szuverénítás, önrendelkezés, egyenjogúság stb. - átmennek a gyakorlatba. Tehát a szocializmus nemcsak deklarálja, megfogalmazza, hanem meg is valósítja ezeket az elveket, illetve a már megvalósított elveket is egyre tökéletesebben realizálja. Éppen ez a fejlődés útja. Az elmondottak rávilágítanak arra, hogy a békés együttélés öt alapelve és azok gyakorlati megvalósítása is a szocialista társadalmi rendszer lényegéből következik, attól el nem választható. Nagy Imre azonban elsősorban a szocializmus országaival és mindenképp a Szovjetunióval szemben állítja követelményként a békés együttélés öt alapelvét és úgy beszél, mintha a kapitalista országok viszonyai között ez már rendezett, vagy könnyen megoldható probléma volna. Éppen itt a kérdés lényege. Nagy Imre azért kiáltja ki az öt alapelvet rendszerektől független tényezőnek, mert úgy véli, hogy ezzel alcázva elfogadhatóbban fejtheti ki Szovjetunió-ellenes álláspontját. Így lesz nála a békés együttélés öt alapelve "társadalmi rendszerektől független tényező"-ből eszköz a Szovjetunió elleni támadáshoz. Ezt annál is inkább fontosnak tartjuk kiemelni, mert demagóg módon Nagy Imre is hangsúlyozza, hogy az öt alapelv fogalmai a szocializmus viszonyai között nem szűkülnek, hanem még átfogóbbak lesznek, tökéletesednek. ²⁷⁾ (U.é. 35. old.)

27) U.é. 35. old.

A fent kifejtettek alapján elmondhatjuk, hogy Nagy Imre egy "közeledik" könyvében a leninizmushoz, miht Mindzsenti 1956. október-novemberében közeledett "a demokráciához."

Továbbá: ha hinni lehet Nagy Imre könyvének, akkor a fentebb elmondottakat 1956. januárjában írta le, ebből viszont az következik, hogy 1956. október-novemberi politikája nagyonis előre megfontolt politikai elveken alapult, vagyis tevékenysége nem magyarázható csupán az ellenforradalom nyomásával.

X

Eddigi fejtegetéseinkből is kiderül, hogy körünkben a jobboldali-revizionizmus nem egységes áramlat.

Nagy Imre fentebb ismertetett elvei a revizionizmus kispolgári változatát képviselik. Azt a változatot, amely bírálja ugyan a monopol-kapitalizmust, kerülőzni akarja mindenhatóságát, de egyidejűleg kispolgári álláspontról közelíti meg a szocializmus kérdéseit is: proletárszocialistának mondott elvei és gyakorlata a valóságban a kispolgári szocializmus elveit és gyakorlatát jelentik. A revizionizmusnak a változata nem tagadja meg nyíltan a marxi-lenini elveket. Sőt, éppen a "sztálinizmustól" - "a leninizmushoz" akar "visszatérni". Ez a "visszatérés" a leninizmushoz azonban - amint kimutattuk - a lenini elvek feladását jelenti. Ez érthető is; Lenin nem kispolgári, hanem proletárszocializmust hirdetett és ennek alapelveit fogalmazta meg. Nemcsak a sajátos nemzeti formáit látta a szocializmus építésének, hanem az általános, nemzetközileg érvényesülő szociális tartalmát és alapelveit is. Azt hirdette, hogy a nemzetközileg érvényes szociális tartalom az elsődleges, a meghatározó a nemzeti formával szemben. Marx és Lenin elveinek kispolgári osztályalapon álló revizionistái azonban mindezt "nem akarják" meglátni.

A jobboldali revizionizmus másik változata a reakciós burzsoázia érdekében hajtja végre a marxizmus revízióját. Nyíltan dicsőíti a mono-

polkapitalizmust. Azt hirdeti, hogy a kapitalizmus - a múlt századi formájához képest - teljesen megváltozott és "megjavult", így a Marx által feltárt társadalmi elvek és törvényszerűségek a mai körülmények között már nem érvényesek. Ennek egyik megnyilvánulására utaltunk H.P. Bahrdt esetében; a következőkben részletesebben próbáljuk feltárni a revizionizmus e válfajának fontosabb jellemzőit.

1957. második felében az Osztrák Szocialista Párt új programtervezetet dolgozott ki, amelyben lényegileg nyíltan feladta a marxista elveket. A programtervezet egyik készítője, Dr.Kreisky államtitkár szerint az Osztrák Szocialista Párt viszonya "a marxizmus-hoz olyan, mint a korszerű természettudományok viszonya a newtoni gravitációs törvényhez. Senki sem tagadhatja a tanítás jelentőségét a kutatás számára. Ma azonban túlhaladtunk rajta. Nem tartjuk helyesnek Marx bizonyos alapfogalatait, így pl. a polarizációs folyamatot. Ugyanis nem az általa jósolt két osztály - a proletároké és kapitalistáké - fejlődött ki, hanem sokkal több különböző réteg, amelyeknél egyáltalán nem lehet a marxista alapon vett osztályöntudatról beszélni." 28)

Kreisky azonban "elfelejt" utalni arra, hol és mikor állította Marx azt, hogy a kapitalista társadalom rothadása idején csak a proletárok és a burzsoák két fő osztálya marad meg. Marx előre látta, hogy a differenciálódás állapotában lévő parasztság, de a városi kispolgárság is a maga többrétűségében fennmarad. Sőt, még a burzsoáziát sem tekintette teljesen egyöntetűnek.

Ennek ellenkezőjét azok állítják Marxról, akik "a demokratikus jóléti állam szocialista politikája" 29) érdekében elhatározták, hogy megszabadulnak "a marxizmus ideológiai ballasztjától", megsza-

28) Frankfurter Allgemeine Zeitung: 1957. november 27.: Ausztria szocialistái új utakon.

29) U.o.

badulnak annak elismerésétől, hogy a kapitalista társadalom fejlődését előrevivő fő tényező ma is a munkás és tőke közötti ellentmondás a tőkés és a proletárok osztályharca. Valójában ebből fakad, - ahogy a "Frankfurter Allgemeine Zeitung" előbb jelzett cikke megjegyzi - "a szabad világ kerszerű munkásmozgalmának ama szükséglete, hogy... a párt ellenségei által nem vitatható határvonalat vonjon a kommunizmussal szemben. A szociáldemokrátiát és a kommunizmust többé nem szabad egy és ugyanazon politikai mozgalom két változatának tekinteni." Ez a lényeg. Elhatárolódni a kommunizmustól, megtagadni a marxizmust, kiküszöbölni alapelveit és így megszületik a "demokratikus marxizmus." Ahogy dr. Benedikt Kautsky, az Osztrák Szocialista Párt teoretikusa, a program-bizottság elnöke hangsúlyozta: "egyetlen szocialista párt sem engedheti meg magának, hogy félretelje a demokratikus marxizmust, még akkor sem, ha annak alapelvei egy jóléti államban sem használhatók fel."³⁰⁾ De akkor mi a jelentőségük ezeknek az alapelveknek? Világos, hogy itt a marxizmus emlégetése - akár "demokratikus marxizmus", akár a múlt század marxizmusa legyen is, - csak köntös a tömegek megtévesztésére, a polgári lényegű tartalom álcázására. Ezt egyébként a "Frankfurter Allgemeine Zeitung" jelzett cikke szerint Kautsky is kimondja, amikor a "demokratikus marxizmus"-ban a kommunizmus elleni minden forradalmi megmozdulás erőforrását látja "az 1921 évi kónstádi eseményektől egészen az 1956. évi budapesti eseményekig."

Ezek után vajmi kevéssé csodálkozhatunk azon, hogy az osztrák munkások felteszik a kérdést, vajon az Osztrák Szocialista Párt esetében a régi osztályharcos pártról van-e szó ma is? Természetesen, az Osztrák Szocialista Párt ideológusai nem tartják helyénvalónak a "szűkekeretű osztálypártot" a "megváltozott körülmények" között, ezzel is kifejezésre juttatva "az osztályellentétek mai enyhébb jellegét a demokráciában", továbbá azt, hogy egy párt legfeljebb csak "keletkezése

30) U.o. Kiemelés tőlem: K.D.

idején és fennállása első szakaszában" korlátozódik erősen egy osztályra" ³¹⁾ és szorul rá ennek következtében az osztályharcra is. E teoretikusok újra megmutatták, hogy "dialektikus" történetiszemlélettel rendelkeznek, amikor a marxizmus alapelveinek kiküszöböléséről van szó. Azonban megfeledkeznek a lényegről, arról, hogy egy párt osztályjellegét csak másodlagosan érinti tagjainak osztályhelyzete. Egy párt osztályjellegét mindenekelőtt ideológiája, az azon alapuló programja és gyakorlati tevékenysége szabja meg. Egy munkáspárt lehet "tömegpárt", felvehet tagjai sorába kispolgári és értelmiségi elemeket, ha azok a munkásosztály ideológiáját, a marxizmust teszik magukévá, és ennek alapján tevékenykednek. Éppen ez a lényeg: Minthogy a "demokratikus marxizmus" viszont semmiképp sem a munkásosztály ideológiája, hanem burzsoá lényegű ideológia, ez "valóban" lehetővé teszi, hogy ez a párt, amely ezt az "elméletet" magáévá teszi, ne "korlátozódjék" a munkásosztályra.

Az ilyen "tömegpárt" megengedheti magának annak "felismerését", hogy nem a munkás, nem a proletár áll "a társadalom minden jobb rendjének a középpontjában", hanem "az ember" általában. Az ilyen párt felismerheti, - mint Oscar Pollak a Programtervezetről szóló vitában, ³²⁾ - "hogy egy jobb társadalmi rend célja az emberi egyéniségnek a szabadság és egyenjogúság alapján történő legmagasabb fokú kibontakozása kell, hogy legyen. A mi célunk - mondja - nem az ember államosítása, hanem az állam és a társadalom emberibbé tétele." Ám éppen itt a probléma nyitja. Ahhoz, hogy a társadalom "jobb rendjének a középpontjában" "az ember" álljon, ahhoz először a proletáriátusnak kell "a társadalom középpontjában" kerülnie, éppen egy "jobb rend" érdekében. "az emberi egyéniségnek a szabadság

31) Arbeiter Zeitung 1958. I. 19.

32) U.ö.

és egyenjogúság alapján történő legmagasabb fokú kibontakozása" nem lehetséges anélkül, hogy a proletáriátus szabadsága, egyenjogúsága és egyénisége ki ne bontakozzék. Ez az útja, módja az "állam és a társadalom emberibbé" tételének is. Ehhez viszont "szűkkeretű" esztályideológia, - a marxizmus - elvi alapján álló pártra van szükség, amely még "a demokrácia" (ez az általános fogalom, csak esztályjellegének leplezésére szolgál) viszonyai között is szükségesnek látja az esztályharcot a társadalom előrehaladása érdekében. Vagyis a marxisták nem azt a következtetést vonják le a mai kapitalizmus esztályviszonyaiból, mint Lucien Lauret, aki szerint a munkásesztálynak már nincs oka harcolni a hatalomért, hiszen "Európában és az Egyesült Államokban a munkásesztály a szociális struktúra újabb típusaival találkozik, amelyek mind bajosabban nevezhetők kapitalistának", s ezért "a vállalkozók és a munkások közötti hagyományos antagonizmus átadja a helyét a végtelenül sok árnyalatu viszonyok sorának", amelyek között a munkások vállalkozóvá, a vállalkozók pedig bérmunkássá válnak.³³⁾ Ennek alapján az esztályharc "enyhül", sőt "megszűnik," s így a továbbhaladáshoz "elégsek" a reformok, "kiszűkül" a forradalom és a proletárdiktatura szükségszerűsége. Lényegében ezen az "elvi" alapon nyugszik az Osztrák Szocialista Párt programja is. A proletárdiktatura konkrét fogalma helyett általában "jóléti államról", "demokráciáról" beszélnek, nem határozzák meg nyíltan annak esztályjellegét.

X

Ennek az államnak burzsoá jellegű esztálylényegéről tanuskodik a valláshoz való viszonya is. Az "Arbeiter Zeitung" előbb jelzett számában Oscar Pollák azt mondja, hogy "az államnak... el kell ismernie és meg kell védelmeznie a vallást mint olyat, a hitet mint az emberi szabadság egyik vonatkozását." Ezekután vajmi keveset csodálkozhatunk

33) Georges Cogniet, az Októberi Forradalom elvei és a jelenkori revizionizmus, Nemzetközi Szemle, 1958. februári száma, 67. old.

azon, ha Oscar Pollak azt a következtetést vonja le, hogy "egy vallásellenességtől mentes szocializmus nagyon is jól megférhet egy politikai ambícióktól mentes egyházzal, ha mindegyik a maga területén az ember boldogságát tüzi ki feladatául."³⁴⁾

Először is nem kívánunk olyan általánosan ismert elvek részletes ismertetésébe bocsátkozni, hogy a marxizmus materializmus; ezzel szemben a vallás idealista lényegű tanítások rendszere, amely nemcsak mint ideológia kibékíthetetlen a dialektikus materializmussal, hanem a szocializmus építésében is nagy gátló erő. Ebből következik, hogy a szocializmust elvileg lehetetlen összeegyeztetni a vallással. Az persze más kérdés, hogy a szocializmusnak e vallásellenes lényege milyen formában jut kifejezésre (a türelmes politikai és ideológiai átnevelés formájától - az egyházzal való bizonyos együttműködés átmeneti formájáig.) Ez azonban, nem küszöböli ki az elvekben mutatkozó antagonizmust.

Továbbá: az egyház manapság éppen nem mentes a "politikai ambícióktól." Hiszen körünkben a vallást az uralkodó osztályok mindinkább mint a kormányzás egyik eszközét alkalmazzák, amellyel az elnyomott alsóbb osztályokat kordában tartják. Ettől a szereptől az egyház, - amely a vallás legfőbb intézménye, - sem mentesítheti magát. Még akkor sem, ha az egyház bizonyos kérdésekben (pl. atomháború) óvakodik a legagresszívabb burzsoázia álláspontját nyíltan elfogadni. Pártjai viszont, a keresztény politikai pártok a legreakciósabb amerikai politika kiszolgálói Nyugat-Európa országában a második világháború után (Nyugat Németországban, Olaszországban, Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában stb.) Éppen ezeken keresztül valósul meg nyíltabb formában az egyház és a burzsoázia összefonódása, az egyház "politikai ambíciója." E politikai ambíció irányát nem nehéz felfedni. Hazánkban - az 1956. október-novemberében lejátszódott ellenforradalmi események idején - Mindszenty tevékenysége megmutatta a szocializmus

³⁴⁾ Arbeiter Zeitung 1958. I. 19.

viszonyai között is e "politikai ambíció" jellegét.

Egyébként Oscar Pollak felfogása "egy vallásellenességtől mentes szocializmus"-ról burzsoá lényege mellett idealista is. Ha ugyanis a vallás bizonyos ismeretelméleti okokon túl döntően társadalmi okokkal magyarázható, akkor fokozatosan magának a vallásnak és az intézményeinek is meg kell szünnie, amikor megszűnnek azok a társadalmi tényezők, amelyek korábban fenntartották. A vallás ugyanis a felépített szocializmus körülményei között a mult öröksége, hagyomány. "A hagyomány - ahogy Engels megjegyzi - a történelem tehetetlenségi ereje - nagy gátló erő. De ez az erő csak passzív, e ezért alul kell maradnia... Ha jogi, filozófiai és vallási képzeleteink a valamely társadalomban uralkodó gazdasági viszonyoknak közelebbi vagy távolabbi hajtásai, úgy ezek a képzetek nem maradhatnak meg sokáig azután, hogy a gazdasági viszonyok gyökeresen megváltoztak"³⁵⁾. Minthogy azonban Oscar Pollak "vallásellenességtől mentes szocializmusa" nem kívánja a kapitalizmus gazdasági viszonyait gyökeresen megváltoztatni, a vallást sem kívánja megszüntetni, következésképpen "elméletének" semmi köze sincs a szocializmushoz. Nála a szocializmus csak frázis.

Végül a szocializmus nemcsak azért nem férhet meg "az egyházzal" (bármilyen formában jelentkezik is az), mert az egyház nem politika-mentes, hanem azért sem, mert az egyház egészen más területen "tüzi ki" az "ember boldogságát" mint a szocializmus. Az egyház a földet siralom-völgynek tekinti, az emberi szenvedések helyének (mellesleg: ahol és amikor ilyen, ahhoz nem kevés köze van az egyháznak magának is), ahol az "igazi boldogság" nem valósulhat meg következésképpen az emberek, de mindenekelőtt az elnyomottak, a kiszákmányoltak figyelmét a földi boldogságról a földöntúli boldogságra kell irányítani. Ez a boldogság azonban nem valódi, hanem illuzorikus boldogság: ezt adja

³⁵⁾ Engels: Anti-Dühring. 425. old. Szikra. Bp. 1950.

a vallás. Marx szerint "a vallást mint a nép illuzórikus boldogságát megszüntetni annyi, mint a nép valóságos boldogságát követelni. Az állapotáról táplált illúziók feladását követelni annyi, mint amaz állapot feladását követelni, amely részéről az illúziókra."³⁶⁾

A szocialista társadalom építése éppen azt kívánja - és ennek lehetőségét is megteremti fokozatosan, - hogy az ember szabaduljon meg az állapotáról táplált illúzióktól és az illuzórikus boldogság helyett a valóságos boldogságot keresse, és pedig itt a földön, saját munkája eredményeként, annak eredményeként, hogy egy új társadalmat épít. Tehát: mivel a vallás a tulvilág illuzórikus boldogságát, a szocializmus pedig a való, a földi-világ boldogságának megteremtését tűzi ki feladatául, antagónisztikus ellentmondás van a "két" boldogság megvalósításának területe között; - ennek elmosása és összeegyeztetése csak a "jóléti állam" a "demokrácia" esztálycéljai szolgálatában álló cselekedet lehet. Ime ezt jelenti a marxizmus jobboldali revíziója. A szociáldemokrata pártok a burzsoá esztálycéljai érdekében revideálják a marxizmus alapelveit, miközben szemforgató módon mégis "demokratikus marxisták"-nak, "szocialistáknak" nevezik magukat.

X

A marxizmus a természet és a társadalom emberi megismerését egyre előrehaladó s így egyre tökéletesedő folyamatként fogja fel. Ebből szükségszerűen következik annak elismerése is, hogy a marxizmus-leninizmus tantételei, elvei, amelyek a társadalom objektív folyamatát és törvényszerűségeit fejezik ki, nem abszolút értelemben lezártak. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a megismerés kezdetben pl. a társadalom folyamatait és jelenségeit általánosabb meghatározottságok

³⁶⁾ Marx-Engels: Művei I. 378-379. Budapest. 1957. Kossuth.

ban fejezi ki, majd ezek egyre tökéletesednek, gazdagabbá s főleg konkrétabbá válnak (pl. a proletárdiktatura megfogalmazása a Kommunista Kiáltványtól Lenin megfogalmazásáig.) Ez a folyamat kapcsolatban van a társadalom változásával, fejlődésével is. A társadalom változása, fejlődése egyes elveknek, törvényszerűségeknek nemcsak a tökéletesedését és konkrétabbá válását teszi lehetővé, hanem kiküszöbölését is előidézheti. A társadalmi változás következtében beállott új helyzet szükségessé teheti a régi elv felváltását új elvvel. Tehát szükségessé válhat bizonyos régi elvek revíziója. Így pl. a "klasszikus" kapitalizmus körülményei között Marx és Engels úgy látták, hogy a szocializmus győzelme több országban egyszerre következik be, és ha a kizsákmányoló osztályokat ezekben az államokban felszámolják, az állam fokozatosan elhal. Ezzel szemben Lenin az imperializmus körülményei között, a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődéséből kiindulva megállapította, hogy a szocializmus egy országban is győzhet, ha az objektív és szubjektív feltételek ezt lehetővé teszik, de mivel a többi országokban a kapitalizmus kizsákmányoló rendszere továbbra is fennmarad, szükséges az állam, a proletárdiktatura fenntartása és erősítése a kizsákmányoló osztály felszámolása után is. Itt Marx revíziója a társadalom megváltozott viszonyai miatt vált szükségessé; a fent jelzett új tétel a proletáriátus osztálycéljait szolgálja. Sőt, egyedül ezen az alapon lehetséges a proletáriátus osztálycéljának, a szocialista társadalom és a szocialista társadalom győzelmének elérése. Éppen ez a marxizmus tételeinek a dialektikus materializmus elvei alapján végrehajtott revíziójának osztálylényege, szemben a fent fejtegetett jobboldali revizionizmussal. Ehhez közvetlenül kapcsolódik a tantételek revíziójának ismeretelméleti lényege. Már fentebb jeleztük, hogy a marxizmus filozófiája, a dialektikus és történelmi materializmus, az elméleteket, tudományokat - így magát a marxizmus-

leninizmust is - nem lezárt, változatlan rendszereknek tartja. Ez már csak abból is szükségszerűen következik, hogy az életet, a gyakorlatot tartja minden elmélet és elv alapjának és próbakövének. Az ember nemcsak objektív képet alkot magának a világról, hanem tevékenységével megváltoztatja azt, megváltoztatja egyik vagy másik sajátosságát, meghatározottságát, tulajdonságát. Vagyis az objektív viszonyokban a felismert törvényszerűségek alapján változásokat idéz elő. Következésképpen a régi viszonyok alapján létrejött bizonyos elvek, elméletek sem bírhatnak abszolút jelleggel, - amint ezt fentebb már érintettük. Ez vonatkozik a marxizmus-leninizmusra is. A marxizmus-leninizmusnak sincs egyetlen olyan elve, általánosítása, "tapasztalata", amely fennmaradhatna a tények, az "új" tapasztalat ellenére. (A doktriner éppen ezt téveszti szem elől, amikor a tényeket felcseréli a tekintéllyel és nem veszi tudomásul, hogy a tekintély nem lehet erősebb a tényeknél.) Ez az egyik dolog. A másik dolog az elmondottakból következik; a gyakorlat, a tapasztalat (amely az ember, a természet, valamint a társadalom emberi tevékenységben megvalósuló kölcsönhatása) sem lehet abszolút, és így abszolút kritériuma sem az az emberi eszméknek. Ahogy Lenin megjegyzi: "Ez a kritérium is eléggé "határozatlan" ahhoz, hogy megakadályozza az ember tudásának "abszolútummá" való átalakulását, de ugyanakkor eléggé határozott ahhoz, hogy könyörtelen harcot folytassunk az idealizmus és agnoszticizmus minden válfaja ellen." 37)

A jobboldali revizionizmus relativista, szubjektivistá módon fogja fel a tapasztalatot, a gyakorlatot. Számára a tapasztalat csak állandóan változó, amiben semmi maradandó nincsen. Látszatra az objektív tapasztalatot teszi a marxi elvek és törvényszerűségek kri-

37) Lenin: Materializmus és empiriekriticizmus, 137. old.

tériumává, azonban - mint kimutattuk - tapasztalata nem sokoldalú, és csak a jelenségvilág tapasztalata, vagyis nem jut el a jelenségekben meglévő lényegiség általánosításáig, az általános, a törvény stb. tehát a maradandó momentum felismeréséig. Ebből következik az is, hogy a nemzetközi munkásmozgalom egyes nemzeti formákban megvalósuló tapasztalataiban nem látja meg a minden országra egyenlő értékes lényeget, hanem csak azt, ami eltérő egy-egy ország, nemzet tapasztalatában. Ezen az ismeretelméleti alapon a lényegiségtől megfosztott jelenségvilág tapasztalata nem lehet nemzetközileg érvényes, általános tapasztalat. Ezért e tapasztalati alapon kifejtett elmélet nem lehet vezérfonal a nemzetközi munkásmozgalom számára. Hiszen itt mindent az adott pillanat dönt el. Vagyis a jelenséget (amely sokféle) elébe helyezi a lényegnek (ami azonos.) Ezzel szemben a marxizmus-leninizmus ismeretelmélete a tapasztalatot és dialektikusan fogja fel. Azt vallja: bármennyire is különböznek az egyes országok sajátosságai, viszonyai, mégis vannak bennük azonos, lényeges közös momentumok is. Vagyis a különböző jelenségekben keresi az azonos lényeget. "A jelenség nem pusztán lényegnélküli valami, hanem a lényeg megnyilatkozása." ³⁸⁾ Az elméletek a különböző tapasztalatokban kimutatják a lényegeset, az általánosan érvényesülőt, és ez alapon egyre gazdagodó vezérfonalat szolgáltatnak a különböző sajátos viszonyok között folytatott gyakorlati tevékenységhez. Így a különböző országok sajátos viszonyai (nemzeti formák, változó történelmi feltételek) között élő, harcoló munkásság mozgalmi nyújtanak bizonyos lényeges, általános momentumokat, amelyek egyre gazdagabbá és konkrétabbá teszik a marxizmus általános elveit (államelmélet, osztályharc, iparosítás, kollektivizálás stb. terén.)

38) Lenin: Filozófiai füzetek. 149.

E néhány fontosabbnak tartott megállapításban kívántuk kifejezni és elkülöníteni a marxizmus-leninizmus alapelveinek a materialista dialektikus módszer segítségével végrehajtott "revízióját" a jobboldali revizionizmus relativista kritikai módszerétől.

X

A revizionizmus a maga ismeretelméleti egyoldalusát, ezt, hogy a viszonylagos igazságot az abszolút igazság rangjára emeli, fogalmainak határozatlanságával, elmosódottságával, megfoghatatlanságával takargatja. A fogalmak formája és tartalma között lehetséges ellentmondást a burzseázia - általában a magántulajdon - védelme érdekében használja ki azzal, hogy általános fogalmat állít a dialektika konkrét fogalma helyébe. Fogalmának formája szocialista, de tartalma burzseá lényegű. Ezzel a módszerével a marxizmust ellékticizmussal és szofisztikával cseréli fel. A fogalmak formájának és tartalmának ilyen szofista elterzítésével dolgozott a revizionizmus és az ellenforradalom hazánkban is. Nagy Imre például a proletárdiktatura konkrét fogalmát és lényegét először a "proletárdiktatura demokratikus válfaja frázisába foglalva tagadta,³⁹⁾ amelyből később, október előtt és különösen október alatt a "demokrácia" általános, a burzseázia érdekeinek is megfelelő frázisa fejlődött. Azonban lényegét tekintve már az előző megfogalmazás is a burzseázia és általában a magántulajdon védelmét és érdekét szolgálta. E folyamatba illeszkedett be az "igazság", az "igazmondás", "a közvélemény" és sok más fogalom határozatlan tartalma, amely látszólag a szocializmus érdekeit védelmezte. A szofisztika eltakarja mindennek marxizmus-ellenes, szocializmus-ellenes, magántulajdont védő lényegét és elrejtí a szocializmusról való lemondást. De bármennyire rejtegette is valóságos arcát a jobboldali revizionizmus, magyarországi gyakorlata közvetlenül mutatta meg igazi lényét, ellenforradalmi jellegét. Ezért nem tudjuk elfogadni azok

39) Nagy Imre: Magyar Nép Védelmében. I. feje. 19. old.

véleményét, akik a jobboldali revizionizmus elleni harcban valami ideiglenes feladatot látnak, mivel a burzsoá-rendszer, a szocialista országokban pedig a kispolgári rétegek és általában a deklasszált osztályok léte állandó táplálója a revizionista tendenciáknak, következésképpen állandó, szüntelen harc szükséges ellene. Legjobb ellenszere, mint már erre utaltunk - ha osztálygyökerei miatt nem szünteti is meg teljesen - egyrészt az elméleti képzettség növelése a párton belül és a szocialista eszmék terjesztése a párton kívüli tömegeknél, másrészt a helyes, tudományos alapon folyó - a szocializmus építésének mind általános törvényeit és követelményeit, mind a sajátos viszonyokat figyelembe vevő - gyakorlati politika. Ezek nemcsak a baloldali doktrinerség, hanem a jobboldali revizionizmus ellenszerei is.

Állandó, kitartó harcot kell folytatni a párton belül a marxizmus baloldali elferdítése ellen is. A baloldali doktrínereknek is meg kell érteniök a marxista filozófiának az igazságról szóló tanítását; hogy egy politikai eszmét lejáressanak, hogy ártsanak neki, az a legbiztosabb eszköz, ha megvédésének ürügyén a képtelenségig viszik. Ugyanis minden igazság, ha "szertelenné" teszik, ha eltulozzák, ha tényleges alkalmazhatóságának körén túl terjesztik, elkerülhetetlenül tévedésbe csap át és képtelenséggé válik. Ezen mitsen változtat egyesek, egyes csoportok és vezetők jószándéka. A politikában, ahol milliók sorsáról, jövőjéről van szó, a jószándék nagyon szerény tényező. Az ilyen nézeteket vallóknak figyelmébe ajánljuk Lenin következő sorait: "Azt mondják, a történelem szereti az iróniát, szeret megtréfálni embereket. Az egyik szobába indult, s a másikban találta magát. A történelemben ez minduntalan előfordul olyan emberekkel, csoportokkal, irányzatokkal, amelyek nem értették meg, nem ismerték fel igazi lényegüket, vagyis azt, hogy a valóságban (nem pedig képzeletükben) milyen osztályokhoz vonzódnak. Őszinte vagy képmutató-e ez a tudatlanság - ez a kérdés érdekelheti az egyes személyek életrajzíróját, a po-

litika szempontjából azonban ez kétségtelenül másodrendű.

A lényeg az, hogyan leplezi le a történelem és a politika a csoportokat és az irányzatokat, hogyan hámozza ki a szintén-szocialista" vagy "szintén-marxista" frázisokból a burzsoá lényegét."40)

40) Lenin Művei XX. k. 471. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM.

- Marx: A zsidókérdéshez /Marx Engels Művei I. Budapest, 1957. 349. old./
- A hegeli jogfilozófia kritikájához. Bevezetés.
/Marx Engels Művei I. Budapest, 1957. 378. old./
- A filozófia nyomora /Szikra, Budapest. 1952./
- Engels: Anti-Dühring /Szikra, Budapest. 1950./
- Lenin: Materializmus és empiriokriticizmus. /Szikra, Budapest. 1949./
- Filozófiai füzetek /Szikra. Budapest, 1954./
- Marxizmus és revizionizmus /Lenin Művei: 15. köt. Szikra, Budapest. 1955./
- Mi a teendő? /Lenin Válogatott M. I. Szikra. Budapest. 1949./
- Nézeteltérések az európai munkásmozgalomban /Lenin Művei 15. köt. Szikra. Budapest, 1955./
- Állam és Forradalom /Lenin Művei 25. köt. Szikra. 1952.
- "Baloldaliság" - a kommunizmus gyermekbetegsége.
/Lenin Művei 31. köt. Szikra. Budapest, 1951./

EGYÉB FELHASZNÁLT IRODALOM.

- Antonió Gramsci: Az értelmiségről /Társadalmi Szemle 1958. február./
- Franz Marek: Dogmatizmus és revizionizmus /Nemzetközi Szemle. 1957. szeptember./
- Gedő András: A tudományos kommunizmus nemzetközisége és a "nemzeti kommunizmus" /Társadalmi Szemle. 1957. júliusi szám./
- G.A. Gyeberin: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom - fordulópont a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében /Nemzetközi Szemle 1957. november./
- Georges Cœniet: Az októberi forradalom és a jelenkori revizionizmus /Nemzetközi Szemle 1958. március./
- Hans Koch: Politika, irodalomtudomány és Lukács György állásfoglalása /Nemzetközi Szemle 1957. december./

- J. Filipec: A jelenkori reformizmus ideológiai fegyvere /Párt-élet. Cs.K.P. Központi Bizottságának folyóirata. 1957. június./
- Kádár János: Üdvözet a Társadalmi Szemlének. /Társadalmi Szemle. 1957. májusi szám./
- Kállai Gyula: A magyarországi ellenforradalom a marxizmus-leninizmus fényében. /Társadalmi Szemle 1957. május./
- Kassai Géza: Hiba, elhajlás, revizionizmus, dogmatizmus. /Társadalmi Szemle. 1958. január./
- Lu Ting-Ji: A kommunisták és a burzsoá jobboldali elemek közötti lényeges nézeteltérések. /Nemzetközi Szemle, 1957. szeptember./
- Nagy László: Az értelmiség társadalmi szerepéről és a párt értelmiségi politikájáról. /Társadalmi Szemle 1957. augusztus-szeptember./
- Nemes Dezső: Nagy Imre "eszméi" és az árulás ideológiai előkészítése. /Társadalmi Szemle. 1957. november-december./
- A magyarországi revizionizmus kifejlődése, mint az ellenforradalom eszméi előkészítésének szerves része. /Társadalmi Szemle, 1958. január./
- Nagy Imre: Magyar Nép Védelmében. /1957. Forradalmi Tanács./
- Palmiró Togliatti: Gramsci és a leninizmus. /Társadalmi Szemle 1958. február./
- Révai József: Az októberi ellenforradalom és az ifjúság. /Társadalmi Szemle 1957. május./
- Roger Garaudy: Liberalizmus és kommunizmus /Nemzetközi Szemle, 1957. július./
- Ripp Géza: A revizionizmus új utjai. /Kossuth, 1957./
- S. Hulicnik: Miért harcolunk a revizionizmus ellen./Pártélet. Cs.K.P. Központi Bizottságának folyóirata. 1957. szeptember./
- Szigeti József: Még egyszer a Lukács-kérdésről /Társadalmi Szemle, 1957. november-december./
- Lukács György filozófiai és politikai nézeteinek összefüggése. /Társadalmi Szemle. 1958. február./
- Tu Ting-i: "A pártmunka helyes stílusáért" - mozgalom 15. évfordulója /Nemzetközi Szemle, 1957. május./
- V. Cseprakov: A jelenkori kapitalizmus és az antimarxizmus /Nemzetközi Szemle 1958. március./
- Wirth Ádám: A marxista dialektika alkotó alkalmazásának példája /Társadalmi Szemle. 1957. augusztus-szeptember./

